Nucul lui Odobac

Emil Gârleanu

Editura Bestseller

Imagine: Chaoss/Shutterstock.com

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe –

Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

GUVERNUL ROMÂNIEI

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Nucul lui Odobac

Satul Arșițeni e așezat într-o văgăună; casele lui mărunțele și albe, ghemuite una-ntr-alta, se văd, de pe muchile dealurilor dimprejur, ca niște ouă într-un cuibar. Pământul Arșițenilor e nisipos și sterp; iarba crește atât de rară, încât, în loc să îndulcească vederea, pătează, ca o pecingine, fața galbenă a locului. Doi-trei copaci se înalță, istoviți, cu crengile rare, cu frunzele străvezii, care așternpe jos, vara în amiază, o umbră destrămată, ce mărește și mai mult setea de răcoare.

Dar, ca lucru de neînțeles, ca o minune, se ridică pe dealul lutos și sterp dinspre răsărit un nuc strașnic, bătrân, de câteva sute de ani, copac lacom, care suge parcă tot sucul locului dimprejur prin miile de rădăcini ale căror vițe nu mai încap sub pământ și ies, să atârne despletite, ca niște cozi, afară. Din trunchiul gros să nu-l cuprindă trei oameni, muncit, întors

și încremenit ca într-un spasm, se desfac două ramuri vânjoase, ce merg, încleștate ca niște brațe, până sus, apoi deodată se izbesc una pe alta în lături, împroșcând fiecare sute și mii de crengi ce se unesc într-un frunziș negru, cărnos, ca un aluat de fiere. Și până departe se împrăștie mirosul amar al frunzelor, miros ce amețește pe cutezătorul adăpostit la umbra ce acoperă, ca un veșmânt negru, întreaga coastă de deal.

Arșițenii îl privesc cu jind, dar și cu un fel de frică, frica pe care lucrurile neînțelese o aruncă în sufletele slabe. Copacului îi zic toți, din vechi, Nucul lui Odobac, fiindcă e pe partea de loc a Odobăceștilor, niște răzeși avuți, stăpânitori din tată-n fiu prin părțile acestea. Multe vorbe ciudate umblă pe socoteala nucului, dar una e mai cunoscută decât toate: se spune că un bunic al bunicului lui Toader Odobac de astăzi purtase judecăți, tocmai pentru bucata de pământ ce-o stăpânesc și acum, cu unul Cârlibaba, un zgârcit putred de bogat, care nici nu știa de rostul avuțiilor lui. Acesta nu făcea alta decât să se ciondănească mereu cu oamenii și să le mănânce, când putea, din părți. Așa, cu Odobac, la urma urmei, i s-a

împlinit. Că, din una-n alta, au hotărât ca hotarul să le fie un nuc, nucul acesta, care pe atunci să fi fost copac de un an, crescut în vale, la poalele dealului dinspre răsărit. Dar, peste noapte, Odobac voinicul se gândește ce se gândește, se scoală, se duce la nuc, îl apucă bărbătește de trunchi, îl smulge cu rădăcini cu tot și se suie de-l înfige drept în creștetul dealului. S-o fi mirat el Cârlibaba, Dumnezeu știe, dar prin minte n-a putut să-i treacă vreodată că aceea îi treabă de om. Copacul s-a prins, și hotarul a rămas acolo. Așa le merge vorba Odobăceștilor că-s viță de uriași. Și-n adevăr că cine-l vede pe Toader Odobac, pe moșneagul și pe nepotu-său, pe Mitru Odobac, cel mai tânăr și cel din urmă coborâtor din neamul lor, înțelege pentru ce de vorba lor ascultau până mai deunăzi patru sate: Arșițenii, Moghileștii, Benza și Cotruții.

Toader Odobac să fi trecut suta, după cât de multe ține el minte. E un moșneag înalt, spătos și uscat ca un schivnic; privește ascuțit, vorbește limpede și calcă apăsat. Când se oprește să se uite la om, își îndreaptă șalele, care trosnesc ca un vreasc. Toader avusese un frate, pe Gheorghe, mort, cu vreo cincisprezece ani în

urmă, în pădurea Benzei; s-a prăvălit un stejar peste dânsul, se-ncordase voinicul în picioare, se măsurase o clipă cu copacul, dar la urmă se prăbușise jos, rămânând mort, cu trunchiul stejarului în brațe, ca într-o luptă. Pe urma lui rămăsese băiatul, Mitru Odobac, om ca de vreo douăzeci și cinci de ani, nalt și spătos, ca și moșu-său Toader, vânjos și uscat, ca și dânsul, numai cu obrazul mai rumen și cu pletele negre. Trăia la un loc cu moșneagul, care-i ținuse loc de tată și din al căruia cuvânt nu ieșise.

Numai de la o bucată de vreme moșneagului i se păru că băietanul nu-și prea vedea de treburile lui. Că fusese vorba să se ducă până în Cotruți, să taie un preț pentru niște stuh cu un om de acolo, și nu se dusese. Că trebuise să meargă până la reședință, cu livretul de oaste, și uitase. Și câte și mai câte, până când, într-o bună zi, moșneagul îl luă din scurt:

— Mitrule, ție nu ți-s boii acasă.

Dar băietanul făcu pe prostul:

— Nu, îs la câmp, în Moghileni.

— Haide-haide!

Numai atâta își spusese unul altuia. Dar prin sat se ziceau mai multe. Și ce vorbeau oamenii veni și până la urechea lui Toader Odobac, căci

întâlni pe Stoica, primarul, și-l opri în drum:

— Bună, moș Toader.

— Bună, primarule.

— Și cu noroc, ai? Da se poate să nu ne spuneți și nouă, măcar mie, că-s bătrân și știu multe și-am văzut de toate?

— Ce, primarule?

— Păi nu ia Mitru pe Ruja lui Cazacu din Moghileni?

— Cum?

— Pe Ruja.

— Ruja?

— Iacă!

Și Stoica, rotofei și îndesat, rămase locului, cu gura căscată în fața privirilor crunte ale moșneagului.

— Cine ți-a spus?

Primarul înghiți o dată, ca și când i s-ar fi uscat gâtlejul.

— Na, toți: popa din Moghileni, A Fărămiței din Benza, ieri, când o venit cu cânepa la baba lui Farcaș. Și... el... Mitru chiar.

— Când?

— Acuma... acușica... e la primărie, vorbește cu niște flăcăi.

Moșneagul își stăpâni furia și răspunse:

— Așa ceva știu și eu; da vezi că nu-i îngăduisem să facă vorbă. Apăi om vedea noi. Cu bine.

Și Toader Odobac își îndreptă o dată șalele și porni.

Nu găsi pe Mitru la primărie și se întoarse dintr-o întinsoare acasă. Mitru sta în mijlocul ogrăzii și cioplea un leaț la un gard. Bătrânul se duse de-a dreptul la el:

— Mi-ai poruncit coliva?

— Ce colivă, moșule?

— Mi-ai luat măsură de sicriu?

— Ce sicriu, moșule?

— Mi-ai săpat groapa, sub nuc, unde ți-am zis să mă îngropi?

— Ce-i asta, moșule?

— Nu? Hai, grăiește, nu?

— Nu.

— Atunci de ce să știe alții înaintea mea, care ți-am fost ca tată, că vrei să iei pe Ruja de nevastă?

— Moșule!

— Din patru sate, pe Ruja ai găsit-o? Pe Ruja tâlharului de Cazacu, pe fata celuia care o furat caii lui tat-tău, de era să-l spânzure colo, de nuc?

Băietanul se-ndreptă o dată și vorbi răspicat:

— De asta nu ți-am spus, că știam că n-o să vrei; da fata-i bună, moșule, și vreau să mi-o fac nevastă.

— Ba nu!

— Ba da!

Moșneagul ridică palma dreaptă și-l lovi peste obraz cu atâta putere, că Mitru se clătină; dar băietanul se înălță parcă, își înghiți lacrimile și răspunse uscat:

— Ba da!

Atunci moșneagul îl lovi și cu stânga, și palma răsună sec. Băietanul se clătină din nou, își încleștă degetele pe stinghia ce-o ținea în mână; și, înțepenindu-se în picioare, spuse iarăși:

— Ba da!

Atunci loviturile moșneagului înfuriat curseră ploaie; la urmă, gâfâind, îl lăsă și-i zise:

— Acum du-te și te -nsoară cu Ruja.

— Mă duc.

Mitru își șterse lacrimile cu mâneca, își suflă nasul, aruncă leațul și ieși pe poartă.

Toader se învârti prin casă, prin ogradă, apoi porni și el; o luă spre Moghileni. Satul nu era cine știe ce departe. Moșneagul era deprins cu

drumul acesta. Cum ieși din văgăuna Arșițenilor și mai merse puțin încolo, pământul parcă se schimba: încetul cu încetul, câmpul se îmbrăca, imașurile începeau să-și desfacă lăvicerele până departe, încolo, spre Cotruți. Și mergând așa, gândurile bătrânului se adunau și se risipeau, parcă se luptau între ele; multe-multe îi mai veneau în minte. Și dintre toate, faptul că nepotu-său îl nesocotise i se înfipse ca un cui în minte. Și asta din ce pricină, din pricina unei femei!

Femeile din ziua de azi nu se asemănau cu celelalte, și tocmai pentru asta el nici nu se însurase; dar la ce folos, când Mitru se lăsase ademenit de Ruja? Și ce fată; tată-său un hoț de cai, ba se spunea că și Ruja îi ajută, că trece și ea, noaptea, Prutul înot, când apele-s mari, și duce cai dincolo, în țara rusească. Cu gândurile acestea, Toader Odobac dumecă drumul și, fără de veste, se trezi în imașul Moghilenilor. Cum își aruncă privirile încolo, deodată îi răsări înainte o herghelie cu cai mărunți, și-n mijlocul ei, călare bărbătește pe un sur, Ruja lui Cazacu. Odobac o luă într-acolo, dar fata lovi cu picioarele în cal și-i ieși în față, apoi, când se apropie de tot, smunci căpăstrul calului și-l opri

scurt. Moșneagul își infipse privirile în fața ei. Ruja era voinică, smeadă, cu obrazul rotund, cu părul, ochii și sprâncenele negre, ca pământul cel bun. Cozile, lăsate pe spate, se îndoiau pe oblâncul șeii, așa erau de lungi. Gura cu buzele cărnoase, umede și roșii ca miezul piersicei pietroase; printre ele scăpa un zâmbet, care arăta albul dinților ca pe o rază de lumină ce țâșnea din mijlocul feței smolite. Sub cămașa strânsă bine pe trup, țâțele i se ridicau, repede, în răsuflet, ca două păsări ce se zbăteau în sân. Moșneagul clipi din ochi, tulburat, dar își căpătă repede stăpânirea de sine și-i vorbi de-a dreptul:

— Ce-am auzit, Rujo? Vrei să-mi fii noră!

— Da dumneata nu vrei?

— Eu te-ntreb pe tine.

— Întreabă-ți pe Mitru.

— Înaintea lui Mitru, eu trebuie să știu.

— Zău!

— Așa.

Ruja ridică mâna și dezmierdă pe bătrân cu cele câteva frunze rămase în vârful crengii cu care-și îndemna calul:

— Moșule!

Dar Toader îi apucă creanga și, smulgându-i-

o, zise înfuriat:

— El și-a luat plata, o să ți-o iai și tu.

Și ridică mâna, dar Ruja strânse pulpele și porni surul să deie peste moșneag. Odobac îl prinse de funie, îl opri și rămaseră așa, încordați, bătrânul măsurându-se din priviri cu fata.

În cele din urmă Ruja începu să râdă, îi apucă mâna și zise hohotind:

— Lasă, moșule, nu struni așa gura murgului, că i-o sângera... și-i cal de furat.

Pe urmă sări jos, dădu calului o palmă, și surul își luă vânt spre herghelie, iar fata luă mâna moșneagului.

— Lasă, mai bine odihnește-o, că o să ai ce struni mai târziu.

Toader Odobac se uită iar în ochii negri ai fetei; inima i se înmuia și i se împietrea pe rând.

— Fată hăi, păzește-te... Ia-l pe Mitru, dar să știi că o să ai cu mine de-a face. Sub papucul tău numai colbul drumului să rămâie, nu și sufletul băiatului. M-auzi tu?

Fata se uită și îi vorbi peste umăr:

— Tu ce zici, Mitrule?

Bătrânul se-ntoarse; la spatele lui, băietanul sta întunecat. Moșneagul le spuse la amândoi:

— În calea voastră n-o să mă pun eu; că ar fi degeaba; ce-i scris e scris! Am vrut numai să văd cât prețuiți fiecare-n parte. Da cât m-o ajuta luminile ochilor, din ochii mei n-o să scăpați.

Moșneagul îi lăsă și porni înapoi. Se însera, imașurile răscoapte de căldura zilei parcă răsuflau, ușurate, mireasma ierbii păscute. Și cum ridică ochii, bătrânul zări departe, încolo, uriaș, întunecat pe bolta rumenă a cerului, nucul de pe creștetul dealului. Toader puse mâinile la ochi să-l privească bine și i se păru că, de acolo de unde era, copacul îl învinuia că fusese prea slab.

Îi venea parcă să se întoarcă înapoi, să smulgă pe băietan de lângă sânul femeii celeia; se oprea o clipă, apoi, deodată, îi răsărea în fața ochilor chipul întunecat, cu raza de lumină a dinților fetei, cu cele două ridicături ale sânilor, care poate aveau să hrănească suflete deosebite de cele ale Odobăceștilor. Și plecă la drum, muncit de gânduri. De ce adică bietul om nu poate înfrunta și dânsul împrejurările, cum le înfruntase nucul întunecat din zare? De ce nu putea călca și el vremile, cum le călcase dânsul? De ce nu se umplea și trupul lui, în fiecare an, cu suc nou și puternic de viață, cum se revărsa

în fiece primăvară din trunchiul până în cea mai mică frunzișoară a copacului celuia?

Pe măsură ce mergea, nucul se deslușea și mai bine pe fundul cerului. Razele amurgului înroșeau lutul dealului, deasupra căruia frunzișul negru stătea neclintit, ca o grămadă de mangal. Toader Odobac se gândea că numai copacul acesta îl cunoștea bine, că de copil se deprinsese să-l vadă, să stea vara sub frunzișul lui, sub care alții amețeau, și că de pe vremea aceea numai el, numai nucul rămăsese. Nici nu băgase de seamă câtă viață se scursese, câți oameni se duseseră, ce lume nouă se ridicase. Până și sângele lor, până și Mitru era un alt Odobac, ce semăna numai la trup și la chip cu cei dinaintea lui, dar cu alt suflet, c-un suflet ascuns și slab.

Se înserase bine când ajunse moșneagul acasă. Pâna pe la miezul nopții Mitru nu se întoarse încă.

Înspre ziuă bătrânul îi auzi pașii în tindă.

Nunta fu pusă la cale de către moșneag și tatăl fetei, și repede se și făcu. În casa Odobăceștilor intrase un suflet nou și străin.

În seara nunții Ruja sărutase mâna moșneagului, apoi, cu zâmbetul ei care scăpa ca

o rază de lumină din mijlocul feței negre, îi zise:

— Ei, moșule, s-a făcut și asta.

Și Toader Odobac parcă simți că-n dosul vorbei acesteia se mai ascundea una. Dar tăcu, și când veni și Mitru să-i sărute mâna, Toader îi zise:

— Vezi, Mitrule, să fii bărbat.

Moșneagul se trase în casa lui, căci pe locul lor erau patru perechi de case, și nu se întâlneau decât la mâncare, la amiază și seara, când nu erau duși pe câmp.

Nunta se făcuse pe la începutul lui octombrie, și acuma dădeau în iarnă. Lunile întunecate cu zloată, apoi cele cu ninsoare, însurățeii le petrecură închiși în odăițele lor, ca niște cârtițe în vizuină. Numai venirea primăverii îi dezlipi unul de altul. În ograda lui Odobac începu să se facă multe schimbări, să se dărâme și să se zidească din nou.

Ruja adusese ca zestre trei perechi de cai. Mitru dăduse jos un hambar și făcu pe locul lui un grajd. Bătrânul nu-i zise nimic, numai într-un târziu, după ce tot era gata, la o cină, îl sfătui pe nepotul său:

— Puteai lăsa hambarul și ridica grajdul în altă parte. Caută, Mitrule, ce-ai apucat de la cei

bătrâni să păstrezi, că-s lucruri trainice.

Dar Ruja îi apucă repede vorba din gură:

— Eu i-am zis, moșule, că doar hambarul se clătina.

Și râse, râse săltat, așa ca atunci în câmp, când îl mângâiase cu creanga.

Într-o zi Toader se întorcea călare. Ruja îl zărise și-l aștepta în mijlocul ogrăzii, cu mâinile în șolduri:

— Bună ziua, moșule. Iii! da stricat ți-i roibul la picioare... merge încrucișat.

Femeia se apropie de cal, puse mâna pe dârlogi, îl struni de-l opri în loc, apoi își înfipse privirile ca și atunci când Toader îi oprise murgul.

— Știi ce, moșule? Să-ți aduc eu un sur.

— De unde?

— Treaba mea.

Moșneagul dădu calul în lături.

— Femeie, vezi tu nucul cela?

— Ei?

— Să știi că te spânzur de el, cum era să spânzure frate-meu pe tatâne-tău, când oi afla că ai adus cai străini în ograda mea.

— Elei! într-a dumitale, nu, da-ntr-a mea...

Toader Odobac o măsură cu privirea.

— Încearcă.

Și își îmbie calul.

Femeia îi privi pe urmă, murmurând:

— Hm! să mă spânzuri tu de nuc, ghiujule!

Și ochii i se opriră pe copacul uriaș de pe creștetul dealului. De când intrase în casa lui Mitru, niciodată nu suise dealul, să vadă și dânsa nucul. Și gândul o ispiti să facă drumul până la el acuma. Tocmai atunci venea cu carul și Mitru. Ruja îi sări înainte:

— Știi ce, Mitrule? bine c-ai venit. Hai de-om vedea nucul.

— Da ce te-a lovit?

— Uite-așa.

Apoi ajută lui bărbatu-său să dejuge, duse boii în ocol, se opinti bărbătește și vârî carul, singură, sub șopron, și strigă pe bărbatu-său din casă, unde se dusese să se spele.

Ruja și cu Mitru ridicară dealul din greu, picioarele li se afundau până la glezne în lutul galben și puhav. Un miros amar le îmbiba nările pe măsură ce se apropiau de copac. Când ajunseră sus și intrară sub frunziș, îi cuprinse o răcoare de pivniță, întunericul îi înfășură deodată.

Ruja ameți și se rezemă de Mitru.

— Mitrule, hai, că nu mai pot.

Și bărbatul o luă în brațe ca pe un copil, de o scoase iarăși afară, la lumină. Femeia răsuflă prelung, apoi spuse:

— Mitrule, ista-i copac blestemat.

— Ei!

— Ascultă-mă ce-ți spun. Nu vezi cum te doboară mirosul lui?

— E bătrân și-i plin de suc.

Cum coborau amândoi dealul, Ruja se opri fără de veste și zise bărbatu-său:

— Mitrule, moșneagul mi-o spus că o să mă spânzure de nucul ista.

— Când?

— Adineoare.

— Nu te potrivi.

— Ba eu mă potrivesc, Mitrule, eu mă potrivesc. Că și pe tătuța se lăuda tătâne-tău că o să-l spânzure tot acolo.

Peste vreo săptămână, când se sculară de la masă, Ruja trase pe moșneag spre grajd:

— Haide să-ți arăt ceva.

Apoi o luă înainte, fugi spre grajd, se întoarse ca o săgeată călare pe un cal roib, frumos, pe care Toader nu-l mai văzuse, și ieși, vâjâind, pe poartă.

Toader se duse repede în casă, la nepotu-său:

— Mitrule, de unde-i calul?

— Mi l-o dat socru-meu.

Moșneagul se apropie bine și-l privi în ochi.

— E cal de furat, Mitrule. Femeia asta te prăpădește.

— Lasă!

Bătrânul ieși și nu-i mai spuse nimic, dar din ziua aceea nu mai veni la mâncare; își făcea mâncarea singur, și nici de mers, să se ducă în sat, nu mai mergea prin ograda lor. Deschise un pârleaz prin gardul lui și trecea de-a dreptul în uliță.

O schimbare adâncă se petrecu din ziua aceea în sufletul bătrânului. Simțea că un duh rău se coborâse peste casa lor liniștită. Vorba lui nu mai era vorbă, ca altădată. Cu anevoie mai da un sfat, oamenii care aveau nevoie de el îl găseau cu greu, ba, de când se aflase că nu se mai înțelege cu nepotu-său, și puterea asupra celorlalți parcă-i slăbise. Câteodată, când nu avea ce face, moșneagul se suia la deal și sta în întunerecul umbrei umede a nucului. El era deprins cu mirosul greu al frunzișului, care alunga pe alții. Se simțea atât de liniștit sub copacul acesta, care îl primea, ca un altar, sub

paza frunzelor lui. Dar Ruja îl urmărea cu ochii de câte ori suia și cobora cărarea. Într-o zi femeia luă pe Mitru de mână și i-l arătă:

— Vezi-l? Alege craca de care să-mi înnoade ștreangul.

Mitru râse și o bătu ușor peste spate. Dar femeia vroia ce vroia:

— Ori m-a spânzura de nuc, ori a fi el stăpân aicea-i totuna.

Chiar atuncea încălecă și porni spre Moghileni. Când se întoarse, seara, și o întrebă Mitru unde fusese, dânsa răspunse liniștită:

— Ia, după niște cârlige de vie.

Peste câteva zile, primarul Stoica și popa Năstase treceau prin dreptul casei Odobăceștilor. Toader tocmai pășea pârleazul; primarul îl văzu.

— Da ce-i, moș Toader?

— Ce-i?

— Văd c-ai deschis pârleaz.

— Ei, păi ce să tot necăjesc pe cei tineri. Da unde vă duceți? Ia, hai, înapoi, să cinstim un pahar de vin.

Toader intră înăuntru, luă cheile, și-n câteva clipe aducea din pivniță o cană de vin profir, de turnă în pahare. Apoi închinară, și câteșitrei

dădură vinul de dușcă. Popa Năstase luă cana, mai turnă un rând în pahare, apoi zise în treacăt:

— Mie nu-mi prea vine să cred c-o să se prindă via pe dealul nucului.

Moșneagul se-ndreptă o dată din șale:

— Ce vie?

— Via care vrea s-o sădească nora dumitale; zilele trecute a căutat cârlige prin Moghileni.

Moșneagul rămase dintru-ntâi locului, fără să spuie un cuvânt, apoi se plecă, să-și ascundă fața încruntată, și, tremurând, luă oala și turnă vin. Pe urmă, ca și când și-ar fi răspuns unui gând, zise tare:

— Treaba lor... ia luați.

Și dădu paharul, ca și ceilalți, peste gât. Dar îndată ce rămase singur, un gând crud, de care aproape nu-și dădea bine seama, începea să-i chinuiască mintea. Apoi iarăși se stăpâni, și de data aceasta își zise singur:

— Treaba lor.

Și ieși după treburi. Însă gândul îl lăsa câte o clipă, și iarăși îl înfășura în rețeaua lui de griji. Atuni moșneagul se puse să judece. Și deodată i se făcu lumină în minte. Ca să sădească vie pe deal, avea nevoie de soare, și ca să fie soare,

trebuia să taie nucul, care umbrea toată coasta. Aici vroia să vie noră-sa. Un fior trecu prin trupul moșneagului, dar în aceeași vreme simți că toate le putea face femeia, dar pe asta, nu. Atâta cât trăia dânsul, nu. Și fără să mai zăbovească, porni să-l găsească pe Mitru. În locul lui găsi pe Ruja.

Femeia îl zări de departe și-l aștepta în prag, cu mâna streșină deasupra ochilor, că bătea cumplit soarele. Odobac se opri scurt și-o întrebă cu glasul stăpânit:

— Unde-i Mitru?

— Prin sat.

Bătrânul vroi să se-ntoarcă, apoi rămase. Ruja pricepuse numai din privirile lui la ce venise. Îl întrebă:

— Da ce ai cu el, moșule? Spune-mi mie.

Atunci fața uscată a moșneagului se învineți:

— Tu nu știi că dealu-i sterp?

— Care deal?

— A nucului.

— Hm... A nucului... Atunci cum trăiește nucul din stârpiciunea lui?

— Și vrei să sădești vie?

— Vreau.

— Da cu umbra nucului ce-o să faci?

Femeia își ținea mereu mâna streșină, dedesubtul ei privirile îi scăpau ca două țâșnituri de păcură, iar printre buzele întredeschise dinții sclipeau într-o rază de lumină.

— Adicătelea cu nucul: umbra e în nuc, moșule, ca sufletul în om. Nu-i omul, nu-i nici sufletul.

— Ce?

— Nu-i nucul, nu-i nici umbra.

— Ce?

— Nici umbra, tătucule.

Bătrânul se cutremură, nu mai văzu nimic în fața ochilor, se repezi, nebun de furie, cu mâna ridicată. Dar Ruja se strecură ca un fulger pe dedesubtul brațului și fugi hohotind în ogradă. Bătrânul se-ntoarse după ea, dar în aceeași clipă zări și pe Mitru venind. Se duse, gâfâind, spre dânsul.

— Ce, vroiți să doborâți nucul?

— Cum să-l doborâm?

— Acuma mi-a spus dânsa, nevastă-ta, că îl tăiați... Să sădiți vie.

— Nu te potrivi.

Dar bătrânul ridică în sus capul și-l privi pe Mitru drept.

— Cine s-o atinge măcar de-o frunză din

copac, îi sfărm capul ca la o năpârcă! Și moșneagul, scos din minți, răcni de răsunau împrejurimile: Atâta rămăsese neatins pe locul ista, și vreți să-l dați jos... Da nucul e și-al meu. Auzi tu, băiete, nucul e și-al meu! Să nu vă atingeți de el!

Și, clătinând din cap amenințător, Odobac se duse. Mitru intră în casă, dar nu găsi pe Ruja. Atunci ieși iar în ogradă și o strigă. Ruja venea pe poartă, legănată, cu un bujor după ureche, râzând. Când se apropie de Mitru, îl întrebă:

— S-o dus moșul?

Dar bărbatu-său încruntă sprâncenele.

— De ce i-ai spus că tai nucul... despre ce vie îmi tot vorbiți?

— Ce, nu ți-am spus că am și cumpărat cârlige?

— Ei și, trebuie să tai nucul?

— Păi dacă umbrește toată coasta.

Mitru îi dădu din cap:

— Femeie, tacă-ți gura! Te las să faci ce se poate, ce nu, nu!

Femeia se gudură ca un câine bătut:

— Mitrule!

— Nucul o să rămâie acolo, pe coastă, m-auzi tu? E hotarul nostru.

— Mitrule!...

— Auzi tu ce-ți zic?

Atunci Ruja îi bănui:

— Când o spus moșneagul că o să mă spânzure de el, ai tăcut, șiacuma îi iei partea. Tu nu vezi că copacul ista-i blestemat? Nici la umbra lui nu poți sta. Toate dihăniile acolo se aciuiesc; o să vie o molimă odată din stârvurile câinilor care se duc și mor acolo.

Mitru se uită mirat:

— Ce molimă, ce tot vorbești?

Dar femeia urmă, aprinsă:

— Molimă, molimă, că eu am fost de câteva ori, și-am văzut, șiam spus și femeilor din sat...

Dar Mitru îi tăie scurt:

— Ajunge: nucul o să rămâie acolo, pe coastă. Ni-i doar hotar.

Ruja tăcu și se luă cu treaba casei. Trecură câteva zile. Dar în gândul ei toate lucrurile astea se încâlciseră, se înnodaseră, apoi, ca și când niște degete iscusite ar fi prins capătul firului, așa se limpeziră toate și se depănară potolit. Se hotărâse, știa ce are să facă. Nimeni nu-i stătuse ei în cale. Nici santinelele căzăcești de pe malul Prutului. Îi adormea c-o sărutare, când nu putea cu vutcă, și trecea dincoace cu caii. Și un

hodorog ca socru-său avea să i se împotrivească?! În ziua când i se desluși bine ce avea să facă, se duse la crâșmarul satului. Nevasta acestuia, femeie bătrână și uscată ca o scândură, căreia îi mergea numele că știe să facă vrăji, se bucură când o văzu, căci Ruja de o bucată de vreme se luase bine cu dânsa.

— Ei! Ruja mătușii. Ce mai faci?

— Rău, mătușă...

— Ei.

— Păi da... Nu mă-mpac cu de-alde socru-meu.

— Cum asta?

Ruja se plecă și-i vorbi ca-n taină:

— Nu-s stăpână la mine în casă... Vreau să fac un șopron, nu, că nu-i loc; vreau să îngrădesc ceva, nu, că nu-i place; vreau acum să sădesc vie, nu, că să nu-i tai nucul.

— Aha, nucu! Păi îi hotar, Rujo!

— Și?... Da alt hotar nu poate pune? Nu vezi că nucu ista-i blestemat? Că alt copac nu mai are ce suge din pământul Arșițenilor, că înghite el totul? Că la umbra lui nu poți sta, că te doboară mirosul lui tare?... Și ce crezi? Hai de-i vedea: acolo, în umbrișul lui, numai stârvuri, toți câinii din sat acolo trag să moară. Și o să

vie o molimă...

Femeia crâșmarului duse mâna la obraz:

— Dă, de asta, așa-i... Și pe Ilie Ciobanu tot acolo l-o mâncat lupchii acu trei ierni... Poate că și molima de an vară...

Ruja se plecă și mai aproape:

— Dacă vezi pe Mitru, spune-i și dumneata... și când îi avea nevoie de ceva, de vreun cal... știi... una-i Ruja...

Femeia se schimbă deodată la față, își rânji gura până la urechi:

— Las.

— Spune-i și primăresei, că primarul ține cu moșneagul... și preotesei...

— Las.

Crâșmărița ieși cu ea din casă; pe prispă stăteau câțiva oameni. Unul întrebă:

— Da unde-i Mitru, lele Rujo?

— După treburi și necazuri...

— Necazuri?... Și el are necazuri?...

— Păi da... Cu nucul cela, că toate lighioanele se aciuează acolo, ca-ntr-un țintirim, și am vrea să dăm copacul jos, să sădim vie.

Unul îi luă vorba din gură:

— E-hei, da moș Toader ce zice?

Crâșmărița răspunse acru:

— Păi decât o da vreo molimă, ca an vară, din pricina stârvurilor de pe deal, mai bine om da noi nucul jos.

În seara aceea, Ruja încălecă pe murg și trecu ca o furtună prin sat, spre Moghileni. Se însera, nici nu se ascunsese soarele bine, când sări de pe cal în fața ușii casei lor. Tătâne-său ieși repede din tindă.

— Ei! iacă și Ruja. Apoi repede: Ia ascultă, n-ai veni peste două zile să trecem dincolo niște căluți?

Dar Ruja îl bătu peste gură cu palma.

— Lasă căluții, că avem de furcă la noi... Ascultă-mă, vreau să înfrâng pe socru-meu... Hai în casă, să-ți spun pe larg...

Fata trase pe bătrân, un om roș, cu ochii verzi, cu mustața tunsă, c-o ureche sfârtecată, în odaie, și-l puse cu de-a sila pe pat.

— Așa, stai... Uite ce e: bătrânul se ține-n calea mea, și tu știi că cine mi se pune dimpotrivă... Hmm!... Eu nu uit c-o ridicat mâna să mă bată... El ține la nucul lor de hotar, eu vreau să-l tai... Am zis că vreau să sădesc vie... Apoi se plecă și privi pe tată-său în ochi: Îs călduri mari... Acolo sub nuc se aciuează și mor toate lighioanele... O să vie o molimă peste sat...

Ca an vară, cum spune crâșmărița, și-o să spuie și alte femei din sat. Înțelegi? Și făcu din ochi.

— Ei, ba nu!

— Câteva stârvuri sunt ele... Da trebuiesc să fie multe...

— Bine.

— Ș-apoi om trece și căluții dincolo.

Bătrânul se ridică și o bătu pe umăr:

— Tot Ruja mea! Așa, fato!... Da mai știi tu că potera umblă după Milcea, haiducul? Poate că tot de sub nucul vostru își ochește prada, ca deunăzi noaptea. Ia vezi!

Ochii Rujei sticliră.

— Știi că ai dreptate?... Ne-am înțeles?

— Ne-am!

În câteva zile tot satul forfotea de vorbe. Crâșmărița purta vorba din femeie în femeie, și acestea spuneau bărbaților. Lucruri care n-avuseseră nici o trecere până acuma prinseră cu încetul rădăcini.

Până și preoteasa spuse sfinției-sale într-o seară:

— Sfinția-ta, oamenii au dreptate cu nucul cela, zău, au dreptate.

— Nu mai zice zău, femeie. De ce până acuma n-a mai venit nici o boală peste sat?

— Cum n-a venit? Da n-am băgat de seamă, că nu ne-a deschis nimeni ochii. Da an vară, da acum trei ani...

Preotul se sculă de la masă și porni către casa lui Toader Odobac. Zări pe moșneag stând pe prispă, dus pe gânduri; întâiași dată, zilele aceste, bătrânul simțise dureri grozave prin piciorul drept, care-l și ținuseră să nu mai poată sui dealul, unde găsea alinarea; și-n seara aceasta înțepăturile începură să-l chinuiască și mai abraș. Preotul se apropie:

— Bună seara, moșule.

— Bună, sfinția-ta. Și adăugă, cu glasul mâhnit: Ai venit și dumneata să mă sfătuiești să tai nucul, cum a făcut Țâru, crâșmarul, și primarul, mai zilele trecute?

— Ferească Dumnezeu... Da eu aș zice să te-mpaci cu Ruja.

— Ce? Dac-o venit vremea ca muierile să ducă pe bărbați de nas, treaba lor. Pe mine, unul, n-o să mă ducă.

— O să taie nucul.

— Las să-l taie.

Preotul plecă, amărât, căci ținea la moșneag. Odobac rămase până noaptea târziu cu ochii țintă spre creasta dealului, până când frunzișul

rotat al nucului se făcu una cu noaptea, și nu mai văzu nimic...

A doua zi era duminică. Soarele ardea ca în zi de secetă; în fața crâșmei jocul se închega și se fărâmița repede, căci flăcăii, înfocați, uzi de sudoare, treceau mereu sub umbrare, de luau câte un pahar de vin. Și cum stăteau așa, numai ce prinse să aburească un vânticel fierbinte. Unii oameni adulmecau aerul fără să vreie; un miros greu parcă venea de departe. Unul aruncă o vorbă:

— De unde o fi venind miasmele istea?

Crâșmarul își puse mâinile în șolduri, răsuflă o dată, apoi se întoarse furios:

— De unde? De sub copacul cela blestemat. De unde!

Un sătean vorbi hotărât:

— Apoi nu, ia să mergem câțiva la moșneag și să ne înțelegem omenește. Trebuie să-l tăiem. De ajuns suge, de atâția ani, tot sucul satului; și boli să ne mai vie de pe urma lui?

Și, repede, vorba prinse cheag, primarul și crâșmarul dădeau ghes oamenilor. Jocul se sparse, și intrară și femeile în vorbă. De departe, mirosul venea mai greu, mai puternic, nesuferit.

Toți priviră spre deal. Sub frunzișul negru

părea că se deschise o groapă care-și împrăștia miasmele.

Primarul, rotofei, se învârtea printre oameni.

— Asta, nu, asta nu mai poate trece așa.

Dar pe când vorbeau, deodată răsări în mijlocul lor Toader Odobac.

Primarul se apropie:

— Bine că vii, moșule, uite ce-i: noi, cu toții, te rugăm să tai nucul. Nu-i vorba de vie, dar numai miroasă și dumneata ce mai miasme vin de sub el.

Bătrânul se-ncruntă și își îndreptă șalele.

— Dar până acum cum de nu veneau?

Oamenii tăcură, dar crâșmărița sări poponeț:

— Veneau ele, da eram noi proști.

Odobac răcni o dată:

— Eu cu muierile nu vorbesc!

Atunci primarul, cam amețit, își scoase pântecele înainte.

— Asta nu e glumă, moșule, eu îți spun să tai nucul.

— Ia taci!

— Atunci l-om tăia noi, primăria, și-om face cunoscut celor mari.

Moșneagul parcă mai vroi să spuie ceva, se uită la oameni, își mușcă buzele, ca și când ar fi

vrut să-i scuipe, apoi se întoarse și plecă, fără să le mai spuie un cuvânt.

Se înserase bine, oamenii începură să se împrăștie. După o lună întreagă de secetă, acuma dădea să se înnoreze. Lucrul acesta parcă-i mai îndulcise puțin, dar, deodată, de departe se auziră câteva împușcături, apoi o fugă nebună de cal și strigăte de femeie. Peste o clipă, se năpusti pe ulița satului Ruja, călare pe Surul. Femeia, galbenă, cu părul vâlvoi, părea că de-abia mai ține frâul. Oamenii săriră și opriră calul, și Ruja lunecă mototoală jos. De-abia putuse să îngăime câteva cuvinte... Se întorcea de la Moghileni, în pasul calului, și, sub deal, în dreptul nucului, îi ieși un om în cale și-i strigă să oprească. Ea dădu călcâie Surului, și atunci acela slobozise câteva focuri de pistol... Oamenii o duseră pe mâini acasă; Mitru, speriat, o luă în brațe ca pe un copil, să o culce, căci sătenii rămăseseră să se sfătuiască în ogradă. Unul spuse:

— Măi, și mai acum vro două săptămâni a oprit pe crâșmarul din Benza... Ista trebuie să fie Milcea, după care aleargă potera.

Glasurile se încrucișară:

— Milcea, să știi că-i Milcea...

— I-o fi trebuind cal... și pândește unul...

Cineva, un glas de femeie, căci veniseră și femeile să vadă ce-i, adăugă:

— O fi pândind de sub nuc... Acolo, sub deal, își ține capcana...

Atunci izbucniră strigăte: La nuc... Haideți la nuc... La capcana lui... Să-l prindem!

Oamenii luară fiecare coase, topoare, unul făcu un șumuioc de paie, îl vârî în păcură și-i dădu foc și, cu el în frunte, potera înjghebată porni spre dealul nucului, aruncând lumini fugare spre cuprinsul satului, în care câinii neliniștiți urlau. Cu cât se apropiau mai mult de copac, cu atât oamenii simțeau mai tare miasmele care le loviseră mirosul ziua, în vremea jocului. Aproape de tot era de nesuferit. Câțiva traseră focuri de pușcă în frunzișul copacului, apoi cei mai tari de fire intrară sub ramurile lui, dar, repede, se traseră înapoi, amețiți de mirosul stârvurilor zăcute în țărâna umedă. Atunci unul hotărî:

— Milcea, chiar de-a fi fost pe-aici, și-a văzut el de treabă... Da și sălașul hoției și mirosul jivinilor a rămas... Oameni buni, mâine tăiem nucul, că nu-i de chip.

Răspunseră cu toții:

— Să-l tăiem! Să-l tăiem!

Și coborâră dealul, sfătuindu-se ca, a doua zi, dis-de-dimineață, în zori, să vie cu ferăstraie și topoare la Mitrea și, de acolo, să se suie să taie copacul.

Dar mai întâi veniră la Mitrea acasă. Începuse să plouă cu găleata și se stârnise un vânt strașnic. Câțiva oameni intrară în tindă, de unde auzeau glasul Rujei. Mitru umbla speriat de la o femeie la alta, pe când câteva babe și crâșmărița o descântau. Ruja ținea o gură, vorbea într-aiurea:

— Nucul... ia! nucul!

Și iar tăceau cu toții, și până acolo ajungea de pe deal foșnetul mânios al copacului! Femeia prindea iar să se zvârcole:

— Ia! nucul... nucul!

Mitrea veni în tindă. Unul îi zise:

— Mâine să tăiem nucul, Mitrule.

Și el se grăbi, bucuros:

— Mâine, mâine în zori; până n-o băga de seamă moșul.

Oamenii plecară. Ploaia mai încetase; Mitrea ațipi o clipă. Lângă Ruja rămăsese numai crâșmărița. Într-un rând se plecă deasupra feței zâmbitoare a Rujei și-i suflă:

— Mâine-l taie.

Ruja dezlipi buzele și privi aprins, apoi șopti:

— Mitrea?

— Doarme.

— Surul...

— Ei?

— E-al dumitale.

Numai preotul Năstase își luă umbrela, așa ruptă cum era, și plecă cu ea spre casele moșneagului, cum făcea de câte ori auzea o veste. Odobac urmărise de pe prispă pe cei ce se duseseră să caute haiducul.

— Ai văzut, moșule?

— Da, sfinția-ta.

— Știi ce-au hotărât? Mâine taie nucul... Eu nu-i mai pot opri.

— Bine, sfinția-ta... Bei un vin?

Moșneagul turnă două păhărуțe de vin, apoi preotul se sculă. Odobac îi sărută mâna și, când plecă, îl rugă:

— Blagoslovește, sfinția-ta, c-a venit, precum vezi, ziua de apoi.

Preotul uni degetele și-i atinse capul, apoi se strecură pe ușă. Moșneagul rămase pe gânduri, și-n sufletul lui se aprinse cu încetul un șimțământ de ură pe care nu-l mai încercase

încă, dar care acuma parcă îi șoptea lămurit ce trebuia să facă. Dintr-o încordare, moșneagul se ridică, își luă securea și așa, cu capul gol, ieși în ogradă și se-ndreptă spre casa lui Mitru. Când ajunse, se opri întâi la fereastră. Pe după ochiul geamului se mișcau umbre încolo și-ncoace. Într-un răstimp i se păru, ba nu, auzi chiar glasul Rujei, și-atunci sângele îi vâjâi în urechi, furia îi înecă pieptul și se repezi în tindă. Dar în ușă se lovi de Mitru și rămaseră amândoi înfipți locului. Băietanul presimți ceva:

— Unde te duci?

— Să te scap de năpârcă!

— Haide, moșule, c-o să fie rău.

Și, repede, vânjos, apucă pe bătrân de brațe și-l împinse înapoi, afară. Aici se proptiră din nou. Toader vroi să se smulgă din brațele lui Mitru și nu putu; atunci spuse gâfâind:

— Ce, pui mâna pe mine?

— Nu, moșule, te opresc de la un lucru rău.

Deodată, pe băietan îl străbătu o durere la mâna stângă, apoi simți că i se prelinge ceva cald printre degete. În frământatul lor, Mitrea se rănise în securea moșneagului.

— Ce ai, moșule, în mână? Și îi arătă: Uite, m-ai rănit, ce vrei să faci?

Moșneagul se uită o clipă, buimac, apoi aruncă securea și fugi, cu fața în mâini, gemând. Când ajunse acasă, se trânti pe laviță și plânse, cu lacrimi calde, în care parcă i se topise toată fierbințeala mâniei. În locul ei, i se lăsă peste suflet o liniște adâncă, o înțelegere deplină a lucrurilor. Se ridică, hotărât. Căută prin lăzi, dar nu găsea ce vroia. În urmă își aduse aminte. Se duse în tindă și deznodă capetele frânghiei, pe care era întinsă niște pânză, și ieși pe prispă. Acolo rămase așa, rezemat de stâlpul cerdacului. Ploaia stase; numai vântul bufnea din când în când, și foșnetul mânios al nucului parcă arunca numai blesteme. Uneori, departe tare, ca sclipirea unor ochi fioroși de fiară ce pândește în noapte, cerul se lumina de pâlpâirea unui fulger, și-atunci, o clipă, nucul se desprindea din întuneric pe creasta dealului, singur și neînduplecat. Moșneagul oftă adânc și gândi: Tu tot tare rămâi, până la sfârșit! Pe urmă trase ușa tindei, apoi se cufundă și el în noapte...

Nici nu mijise bine de ziuă, și țăranii veniseră. Mitru se sculă, buimac, și rămase uimit când văzu pe Ruja îmbrăcată, gata, așteptându-l. O întrebă:

— Ți-e bine?

— Mai bine. Hai, că te așteaptă oamenii. Se luminează de tot și-o veni moșneagul. Eu o să mă duc pe urmă până la tata, în Moghileni.

Mitru își luă pălăria și ieși. Venise și crâșmarul, și crâșmărița, primarul; se adunaseră vreo treizeci de oameni. Primarul adusese și-un felinar. Porniră. Suiră din greu dealul, căci lutul se muiase de ploaie. În sfârșit, ajunseră și se apucară de treabă. Întâi tăiară o ramură, ca să pătrundă lumina ce se vărsa tot mai lucie până la trunchi, apoi intrară sub crengi și, la lumina felinarului, potriviră ferăstrăul. Doi flăcăi voinici scrijeliră coaja bătrână, apoi dinții oțelului intrară tot mai adânc, tot mai adânc; scrâșnetul de la început se auzea acum ca un geamăt înăbușit. Mitru stătea deoparte, întunecat; îngrijat, se uita mereu să nu vie moșneagul. Dar Ruja îl strânse de mână.

— Mitrule, ia, acum o să fim și noi acasă la noi, n-o să aibă nimeni la ce se amesteca... Și adăugă: Om pune viță, n-om pune, asta-i altă vorbă.

Flăcăii se opriră, luară o frânghie și o-ncolăciră bine de-o ramură. Apoi câțiva oameni prinseră de capăt să tragă copacul în

vale. Unul din flăcăi strigă:

— Trageți!

Oamenii își încordară puterile, ceilalți se dădură la o parte. Copacul începu să se clatine. Atunci Mitru, care-și aruncase ochii spre frunzișul lui, strigă deodată, speriat:

— Stați.. moșul...

Și arătă spre nuc.

Oamenii priviră într-acolo și, printre crengile ce se legănau de smuncitură, zăriră capul plecat spre piept al lui Toader Odobac.

Primarul începu să strige, să sufle:

— Stați... S-a spânzurat...

Oamenii se traseră speriați înapoi, dar copacul se desprinse deodată de pe trunchiul tăiat, un pocnet grozav străbătu până departe, un glas strigă: Feriți, și nucul se prăbuși în vale, acoperind în căderea lui, ca într-un mormânt de frunze, trupul neînsuflețit al moșneagului.

Demisia

Ba cu gluma, ba cu un pahar de vin, nici nu știi când fuge vremea: odată te trezești că se luminează de ziuă! Ion Șerbescu se plecă, dădu perdeaua la o parte, apoi spuse tovarășului său, Gheorghe Mincu:

— Mă, se face ziuă.

Mincu se-ndoi, făcu ochii mici, să pătrundă întunericul sur de afară, apoi bătu cu inelul în marmura mesei:

— Încă un rând!

Dintr-un colț se înălță o umbră, merse, clătinându-se, până la butoiul de lângă tejghea, dădu drumul canelei și se îndreptă apoi spre masă, cu două halbe cu bere. Pe urmă, fără nici un cuvânt, se duse și se topi iarăși în colțul de unde răsărise adineoare. Mincu dădu din cap:

— Numai chelner să nu fii!

Șerbescu răspunse cu îngâmfarea lui de glas, veșnic batjocoritoare:

— Chelner... și cântăreț de operetă.

— Prea ne terfelești și tu breasla.

— Ba nu. De câte ori, ca și ăsta, pentru un cuplet nerod, care a plăcut publicului, nu ți-ai deschis gâtlejul de cinci-șase ori pe rând?

— Nu-i totuna.

— Haide... Prosit!

— Prosit!

Șerbescu își aprinse o țigară. Prietenii tac o clipă și se privesc. Șerbescu e plin la față; poartă mustățile rase; are ochii tăiați, ca migdala; bărbia ieșită în afară îi dă chipului înfățișarea aceea îndrăzneață și batjocoritoare pe care o are și-n întorsătura vorbei. Deși nu poate să aibă mai mult de treizeci și cinci de ani, părul, pieptănat cu cărare, e înflorit ici-colo de sclipiri albe.

Mincu, sfrijit, cu obrajii înfundați, aproape fără de gene și sprâncene, dar luminat de zâmbetul ascuțit pe care meseria cupletistului îl pecetluiește totdeauna pe buze, se miră parcă: Îți merge bine la Constanța, Șerbescule. Șerbescu, drept răspuns, își asmuță buzele și dă drumul la rotogoale de fum care ies, una după alta, se rotesc, apoi se-nșiră-n aer, ca o salbă.

Pe urmă se uită primprejur.

— Mincule, am rămas singuri.

Mincu privește întinzându-și gâtul.

— Nu tocmai, uite, colo, la spatele tău, încă un întârziat.

Șerbescu întoarce capul; tocmai lângă peretele din fund, un om, cu o halbă dinainte, stă cu ochii pierduți în gol.

— Știi ce, Mincule? spune Șerbescu. Hai să-l chemăm și pe ăla. Tot suntem numai noi singuri la vremea asta. Și, fără să mai aștepte răspunsul lui Mincu, Șerbescu se-ntoarce către străin: Domnule, domnule, faceți-ne plăcerea și poftiți la masa noastră. Apoi, către Mincu: Mai petrecem.

Omul se scoală, își ia grăbit halba, pălăria și paltonul și, fără nici o vorbă, vine de se așază, stingherit oarecum, la masă.

Mincu mai bate cu inelul și poruncește: Un rând! Umbra din colț se-nalță, se clatină din nou pe picioare, se oprește o clipă când Șerbescu adaugă: Trei halbe , apoi aduce iarăși băutură și se topește în fund.

Cei doi prieteni privesc pe străin. E un om bălan, cu ochii albaștri; zâmbește fericit; din părul lins de pomadă i se coboară un cârlionț pe frunte.

Mincu ridică halba:

— În sănătatea dumitale, domnule...

Străinul se ridică, uluit, și se-nclină în fața celor doi artiști:

— Petru Știucă.

— În sănătatea dumitale, domnule Știucă.

Mincu și Șerbescu își aruncă o privire veselă pe deasupra halbelor. Petru Știucă bea pe nerăsuflate halba, apoi, cu ochii în jos, către cei doi:

— V-am admirat astă-seară.

Artiștii, la rândul lor, se închină, și Mincu bate iar în masă:

— Încă un rând de trei!

Șerbescu aprinde altă țigară și întreabă pe noul-venit:

— Ce sunteți dumneavoastră?

Petru Știucă pare încurcat, se-nroșește, se întoarce pe scaun și, în sfârșit, vorbește:

— Nu sunt mai... mai nimic... Vedeți, am avut multe nenorociri... Aș fi vrut să rămân în gazetărie... dar, vedeți, nici în gazetărie nu-ți poți spune gândul lămurit... eu sunt pentru libertate... da, am făcut și conservatorul... eu vă cunosc de mult... din București... vedeți, fără libertate, nu e nimic frumos pe lume... și

gazetăria... ei, am avut multe nenorociri.

— Ia să bem, să bem, domnule Știucă, zise Șerbescu, iar Mincu poruncește încă un rând.

— Fără de libertate, începe din nou Șerbescu, nu e nimic frumos pe lume. Nu e așa, Mincule?

Mincu tușește, se-neacă:

— Nimic, nene Șerbescule.

— Dar, în sfârșit, ce sunteți, domnule Știucă?

Știucă iar se mișcă pe scaun, și zâmbetul lui parcă are ceva dureros; fără de îndoială, îi e greu să facă o mărturisire.

— Vedeți... cum v-am spus, am avut multe necazuri... Am luat așa, deocamdată, o slujbă la... percepție. Apoi, repede, ca și când ar vrea să dreagă ce-a zis: Dar vă rog... vă rog să nu vă faceți o idee rea de mine... v-am admirat astă-seară... am făcut conservatorul... Am fost chiar controlor la teatrele de vară de aici... Pe atunci nu veniserăți încă dumneavoastră...

Șerbescu făcu din ochi lui Mincu, apoi strânse mâna poftitului.

— A! atunci suntem între colegi. Păi de ce nu ne-ai spus de la început, dragă?

Mincu iar scoală chelnerul să aducă un rând... Chelnerul, necăjit la fiecare zece minute, se trezește de-a binelea. Dă perdelele la o parte.

Pe geamul aburit, lumina cenușie nu poate încă pătrunde; dar din uluci se aude cum picură bura de ploaie. Petru Știucă a băut trei halbe pe rând, și acum e la a patra; ochii i s-au împăienjenit puțin și capul stă aplecat pe un umăr; privește prostit; dar, în schimb, a căpătat gust de vorbă:

— Da, după cum v-am spus, am fost controlor; am și jucat uneori, da, știți, în roluri mici... ce vreți... necazurile m-au adus la... la percepție...

Și deodată, se înfurie; cei doi prieteni îl privesc încântați.

— Și, știți, ca controlor, câștigam mai mult... și eram liber... Fără libertate...

Mincu îi dă dreptate și-l ațâță:

— Firește: fără libertate, nimic nu e frumos pe lume.

Lui Șerbescu îi trece o idee năstrușnică prin cap. Ridică halba, golesc băutura câteșitrei, și mai vine un rând.

Șerbescu lovește cu pumnul în masă:

— Cât ai pe lună, domnule?

— O sută douăzeci de lei.

— Și ca controlor cât câștigai?

Funcționarul își vâră cele trei degete de la mâna dreaptă în buzunarul jiletcei, scoate

pieptul în afară și dă capul pe spate, de răspunde cu ifos, încâlcindu-se:

— Pân la o sută șaapte-șaapte-zeeci de... lei pe lună, bez... bez Vlaașca și Te-Teleorman.

Șerbescu se-nfurie:

— Păi bine, ce-ai căutat atunci la percepție, domnule? Păi dumneata ești de percepție? Dumneata, cu talentele dumitale! Dumneata să-ți pui capul sănătos sub Evanghelie?

Mincu își înăbușe râsul; Șerbescu pufnește, apoi izbucnește deodată:

— Dă-ți demisia, domnule, ce mai stai? Dă-ți demisia.

Funcționarul se-ndreaptă în scaun, parcă ar vrea să se înșurubeze.

— Așa... ai dreptate... trebuia să mi-o dau... o să mi-o dau... ce mai vorbă... îmi dau demisia. Apoi bătu, înviorat, în masă, la gândul demisiei: Un rând de trei!

Ia pe Mincu de umăr și, arătând pe Șerbescu:

— Iacă om... așa, da... Îmi dau demisia... hotărât... Libertatea e totul... Ce-mi pun eu cap sănătos sub Evanghelie?... Pen ce, pentr-o sută douăzeci...

Șerbescu iar ridică halba:

— Bravo, domnule; așa-mi placi... Prosit!

Afară s-a luminat de-a binelea.

Pe trotuarul ud se strecoară trecătorii rari; zarzavagiii trec cu căruțele spre piață. Cei doi artiști au băut tocmai cât le trebuia să fie veseli la culme. Funcționarul însă e topit. Din când în când mai suge din cea din urmă halbă câte o înghițitură și strigă scurt, cu ochii întorși spre tavan:

— Demisia! Demisia!

Mincu șoptește, râzând, lui Șerbescu:

— Bine, nene Șerbescule, ce ți-ai făcut păcat cu ăsta?

Șerbescu răspunde înțelepțește:

— Ce-ar fi, dragă, dacă n-am mai îndulci viața cu câte o glumă?

Ceasornicul bate orele șapte. Prietenii sunt cam obosiți, plătesc, iau între ei pe Petru Știucă și pleacă spre casă. Aerul rece de afară îi înviorează. Funcționarul se mai trezește; dar în minte i s-a înfipt un gând care îl stăpânește cu îndărătnicie. După câțiva pași, se oprește în dreptul unei tutungerii; intră înăuntru, și artiștii, după dânsul. Știucă se clatină câteva clipe în fața tejghelei, parcă a uitat la ce venise, apoi strigă deodată:

— O coală de hârtie... mi-ministerială... și un

timbru de trzeci.

Mincu se uită la Șerbescu, și amândoi holbează ochii:

— La ce iai hârtia, nene Știucă? îl întreabă Mincu.

— Cum la ce?... Pent pentru demisie... îmi dau demisia...

Șerbescu îl ia cu binișorul:

— Ia lasă, prietene, n-o să ți-o dai azi doar... mai târziu... la vară... când or veni trupele de teatru.

Știucă se înfurie:

— Acum... chiar astăzi... îmi dau azi demisia!

Plătește, ia hârtia și timbrul și iese iar în stradă. Aerul rece iar îi trece peste față, ca un ștergar jilav, și iar îl înviorează.

— Nu ți-am spus eu, nene Șerbescule, că-ți faci păcatul cu ăsta? zice Mincu în urmă.

— Dă, măi, te pomenești că și-o dă, netotul.

Apoi îl ia pe Știucă de braț.

— Ia ascultă, dragă prietene, se poate să iai o glumă în serios? Noi am glumit. Dar ce n-am da noi să avem o slujbă ca a dumitale... o slujbă onorabilă, frumoasă.

Știucă îi pune mâna în piept și-l împinge:

— Îmi dau demisia... ai înțeles?... Demisia!

Artiștii nu știu ce să facă. Merg câteșitrei tăcuți.

Mincu îl întreabă:

— Încotro, nene Știucă?

— La percepție... mă duc să mi-o dau.

— Ce e de făcut cu nebunul ăsta, nene Șerbescule?

Pe dreapta tocmai se deschidea o prăvălie.

— Ia haidem să mai luăm un vin, zise Șerbescu.

Și, târâș-grăpiș, îl împing și pe Știucă înăuntru.

În fața mesei rotunde, Șerbescu își tocește limba, să-l aducă la gânduri mai bune:

— Dragă, frate Știucă, a fost o glumă... Am glumit, bătu-m-ar Dumnezeu să mă bată! Uite, întreabă și pe Mincu dacă n-am glumit. De ce să-ți dai demisia? Păi noi, știi dumneata, cum tragem pe dracul de coadă? Crezi că-i ușor să rămâi așa, fără cinci parale? Noi am vrut numai să râdem, așa, prietenește. Haide, Știucă băiete, haide, de hatârul nostru, dacă ne iubești, lasă demisia încolo. Vezi-ți de slujbă. Hai și te culcă, mă duc eu la directorul prefecturii, că-l cunosc, să spun că ți-i cam rău; ba am să-l rog să te și înainteze, puiule, zău am să-l rog. Haide, Știucă

dragă, hai acasă...

Sunt aproape 9 ceasuri de când îl dăscălesc; artiștii cad de oboseală.

În sfârșit, cu mare greutate, îl iau, îl urcă într-o trăsură și, după ce îl întreabă unde stă, spun birjarului să mâie...

În odăița sărăcăcioasă și umedă, c-un ochi de geam cât palma, îl dezbracă amândoi, ca pe-un copil, și-l pun în pat. Când să plece, Șerbescu îl ia de mână:

— Nene Știucă, ne-ai făgăduit: nu demisionezi.

Știucă își deschide ochii și de-abia bolborosește:

— Bine... bine... de... de hatârul vostru!

Oratorul

Tocmai isprăvise de mâncat friptura, când Ghiță Năstrate, agentul, îi aduse o scrisoare. Conul Tase Filoreanu desfăcu, domol, plicul și citi:

Iubite Tase,

În împrejurări grele, la cine să alergăm? Firește, la tine. Afaceri grabnice mă silesc să plec numaidecât. Și astă-seară, la 8 ceasuri, cred că știi: sunt cele două întruniri, în despărțirile III și IV, la care trebuia să vorbesc. Bizuit pe marele tău talent, plec mai mulțumit și împăcat în mine însumi decât dacă aș fi vorbit eu alegătorilor. Al tău îndatorat, Jean

P.-S. Iartă-mă că-ți scriu așa, pe fugă; mai am jumătate de oră până să plece trenul. Tocmai, semnul buletinelor noastre de vot e Crucea.

De multe ori îi scrisese șeful; dar niciodată nu-i așternuse rânduri mai călduroase ca aceste. Conul Tase era încântat. Înghiți o bucată de

plăcintă în pripă, sorbi de două-trei ori din cafea și porunci să-i aducă o trăsură. Erau 7 ceasuri. Își îmbrăcă redingota, își îmbucă tabachera cu tutun, iar coana Tica Filoreanu îi puse în portofel vreo două scobitori, căci se putea, după întrunire, soțul dumneaei să guste câte ceva, cu prietenii.

Peste câteva clipe trăsura luneca, sprintenă, spre sala Jupiter, unde se ținea întrunirea despărțirii a III-a. La intrarea oratorului, sala se cutremură de strigătele de bucurie ale alegătorilor; conul Tase Filoreanu era cunoscut și răscunoscut ca mare vorbitor. Când păși în sală, fața conului Tase se rumeni ca floarea mărului; când se așeză în fața mesei, se aprinse ca trandafirul, iar când ridică degetul, să facă liniște, obrajii i se înflăcărară ca bujorul. Dar tăcerea se întinse peste capetele celor strânși să audă, și conul Tase începu să vorbească. Cele dintâi cuvinte îi ieșiră din gură mai mult suflate decât spuse. Întotdeauna pățea așa. Vorbele parcă se-necau, se amestecau, se îmbulzeau la poarta dinților, până ce, în sfârșit, stăpânirea de sine le rânduia, le făcea să iasă una câte una, curate, înșirate, cu darul pe care, într-o măsură, conul Tase îl avea. Tulburarea ținuse două-trei

clipe doar; alegătorii cunoscură îndată glasul care, și acum, tuna și fulgera împotriva tuturor acelor care erau de alte păreri decât ale conului Tase Filoreanu și ale prietenilor săi... Conul Tase Filoreanu și tovarășii săi făcuseră toate... ei orânduiseră țara; ei alcătuiseră legile cele înțelepte; ei ieftiniseră traiul; numai de la ei toată suflarea putea să aștepte îmbunătățirile viitoare!...

Din când în când câte un glas răgușit striga, vajnic: Așa-i! Și atunci, ca o furtună, strigătele se încâlceau, geamurile zbârnâiau de vuiet: Așa-i! Așa-i! Așa-i! Un om scurt, cocoțat pe un scaun, lângă un stâlp în fundul sălii, ridica mâna și țipa: Jos! Jos cu ei! apoi, clătinându-se, lua stâlpul de care se sprijinea în brațe, să nu cadă. Atunci Năstrate făcea liniște, avânta bastonul deasupra capului și poruncea: Tăcere! Și tăcerea se făcea îndată.

Apoi vorbele conului Tase își luau iar șirul, unele după altele, ca niște tovarășe bune care știau ce aveau de făcut...

Conul Tase se înfierbânta; vorbea, și-n aceeași vreme își da seama de toate; gura spunea una, și gândul mergea alături; înțelegea că robise sala, simțea că putea vorbi așa trei-

patru ceasuri, o zi întreagă, o săptămână chiar, dacă ar fi fost nevoie. Deodată însă își aminti că mai are o întrunire. Trebuia să sfârșească. Post-scriptumul i se înșiră în minte... Tocmai, semnul buletinelor noastre de vot e Crucea. Ăsta era și sfârșitul; avea să încheie în chip măreț. Conul Tase se umplu bine în haină:

— Astfel, iubiții noștri prieteni, voi încheia arătându-vă că semnul buletinelor noastre de vot, semnul cu care pornim la luptă, e Crucea; cu ea vom merge la izbândă. Căci, domnilor, crucea e semnul credinței noastre strămoșești; crucea e cel dintâi semn pe care mama noastră ne-a învățat să-l facem în fața sfântului iconostas; pentru strălucirea crucii, sfinții mucenici au murit în chinuri; pentru cruce, domnii noștri viteji au luptat în șirul veacurilor; și, în sfârșit, pe cruce, Domnul nostru Isus Hristos și-a jertfit viața pentru mântuirea păcatelor omenești! Așadar, Crucea e semnul care vă va călăuzi, credeți în ea și mergeți la izbândă. Și mai judecați, iubiți alegători, că-n vreme ce noi pornim la luptă creștinește, potrivnicii noștri, ca niște păgâni, și-au ales Steaua, doar ca toți să le poată spune: Vai de steaua lor! Și-au ales steaua, care-i tot așa

depărtată de noi ca și ei de inimile noastre, ale tuturora; și-au ales steaua rece, rece ca și sufletele lor neîndurătoare; și-au ales steaua, steaua căzătoare, care nu lasă în urma ei decât lumina mincinoasă a unei clipe; și-au ales steaua, iubiți alegători, pentru că ocârmuirea lor de astăzi e steaua rea a acestei biete țări!... Făcânduvă dar cruce și lepădându-vă de cei care zboară printre stele, ca duhurile rele, mergeți cu noi, înainte, iubiți și stimați alegători...

Suflând, cu șurloaie de sudoare pe frunte, ca și când ar fi ieșit dintr-o baie cu aburi, conul Tase de-abia răzbi să se coboare de la tribună. Toți căutau să-i strângă mâna, să-i spuie un cuvânt, în vreme ce, de partea ceealaltă, sala duruia de tropote, ca și când năvălise în ea o herghelie speriată. În sfârșit, cu mare greutate, conul Tase izbuti să se îndrepte spre ușă. Alegătorii din cealaltă despărțire vor fi pierdut răbdarea. Trebuia să se grăbească. Dar, drept în ușă, un om, suflând de fugă, îi întinse o scrisoare. Conul Tase Filoreanu o luă, se apropie de lampa din peretele sălii și citi:

Tase,

Scriu de pe scara vagonului. Un gând mă muncește că, grăbit cum eram, ți-am scris greșit;

așa sau nu, vreau să plec liniștit: să știi că semnul buletinelor noastre de vot e Steaua, nu Crucea, cum mi se pare că ți-am spus. Ține bine minte. Jean

Conul Tase rămase împietrit. Arătă scrisoarea lui Năstrate.

— Ce e de făcut?

Nasul borcănos al lui Năstrate se aprinse deodată ca o lampă. Se scărpină după ceafă. Apoi, ca omul care nu dă de la nimic înapoi, răspunse:

— Să îndrepți greșeala dincolo, coane Tase.

Conul Tase simțea că i se coborâse tot sângele la inimă. Firește, atâta-i mai rămase: să dreagă dincolo ce, fără voia lui, stricase aici. Se sui repede în trăsură și, peste un sfert de ceas, se oprea în fața sălii Apolon din despărțirea a IV-a.

Sala, plină; în ea, un frământ cumplit de nerăbdare. În despărțirea aceasta erau foarte mulți cârciumari, care știuseră cum să vie la întrunire. De la cele dintâi vorbe ale conului Tase, urletele ridicau acoperământul. În mijlocul tuturor, un sfrijit, cu mustața lungă de părea înnodată pe după urechi, își șuiera mereu cuvintele: Șuuș cu Tașe! Șuuș cu conul Taașe!

Dar Năstrate ridica brațul: Tăcere, și gurile se închideau câteva clipe. Cu alte vorbe, cu alte întorsături, conul Tase ajunse tot acolo: tot ei, nimic ceilalți. Și iarăși simți de la o vreme că poate cuvânta așa un ceas, două, o zi, o săptămână chiar, și gândul mergea domol alături... Trebuia să încheie. Dar ăsta era greul: ce spusese dincolo trebuia să întoarcă aici. La urma urmei, vorbele, gândea conul Tase, sunt ca și mănușile: le poți întrebuința și pe dos dacă nu ți-e de ce-or zice alții.

Se potrivi bine în redingotă:

— Așadar, iubiții mei prieteni, un lucru mai am să vă spun, și anume: drept semn al buletinelor noastre de vot, drept semn al biruinței noastre am ales Steaua. Cu ea să țineți, cu steaua cea bună, care veghează mereu, strălucitoare, deasupra partidului nostru; cu Steaua să țineți, căci fiecare dintre noi, o știți, avem câte o stea, care ne adumbrește din înalt cu raza ei cea norocoasă; cu Steaua să țineți, căci atunci când dânsa apare, cerul rămâne senin, norii se duc. De steaua noastră să vă călăuziți, dar, fraților, cum magii s-au călăuzit de steaua tainică ce i-a dus la ieslele în care se născuse Mântuitorul! Și nu uitați că, pe câtă

vreme noi păşim pe urma unei raze de lumină, potrivnicii noştri şi-au luat ca semn al lor Crucea! Crucea, semnul ce se pune pe casele de vânzare, de vânzare, ca şi sufletul lor. Crucea, semnul cu care se înfierează spatele celor nemernici. Crucea, crucea roşie, care acoperă pe cei istoviţi şi răniţi în lupte; crucea, semnul care aminteşte de tăcerea, de muţenia cimitirelor! Puneţi-le dar cruce şi lăsaţi-i.

Cu mâna întinsă, cu privirea grozavă, conul Tase încheie cu glas răsunător:

— Morţii cu morţii, domnilor, viii cu viii!

Fetița mamei

După o noapte de somn greu, în care trupul i se scufundase ca plumbul topit în apă, Măria se trezi târziu. Părea buimacă. Dintru-ntăi ochii măriră în neștire fășia de lumină aurie, care se scobora de supt stor, de-a lungul pervazului ferestrei, ca o perdea de fir. Apoi își dete seama că dormise prea mult, că lăptăreasa, fără de-ndoială, adusese laptele, că bărbatul ei trebuia să-și beie cafeaua, să pornească la slujbă. Un vuiet din bucătăria de alături îi arătă că Dumitru se sculase. Atunci se ridică și, deodată, ca și când în mintea ei scăpărase un amnar, se uită nebună, spre dreapta, spre locușorul gol de lângă ea, scoase un țipăt sfâșietor și căzu cu fața în perne. Repede toate întâmplările zilelor din urmă i se perindară prin minte cu o îndărătnicie crudă. Boala fetiței, a Puicei, suferințele grozave, în ghearele cărora, trupușorul ei se zbuciumase două săptămâni în șir, lacrămile pe

cari ochișorii ei le storceau, curate, ca și cum erau picăturile sufletului ce se topea.

Pe urmă sfârșitul, cea din urmă pâlpâire ușoară, ca a unui flutur. Și masa acoperită cu flori, și cele patru lumânări de la colțurile sicriului, albastru, cu stele de' argint, și… și ea, fetița, îngerașul, cu luminile ochilor acoperite, cu gurița strânsă într-un zâmbet, cu mânuțele pe pieptul în care inima bătuse atât de puțin. Și înmormântarea, cimitirul, groapa. Ș-apoi… apoi nu mai știa nimic. Neputându-și înăbuși suspinile, izbucni:

— Ah! fetița, fetița mamei, unde te-ai dus? Adevărul îi năvălea cu cruzime în suflet. Începu să-și smulgă părul, și, ieșită din minți, sări din pat și se repezi dincolo, căutând în toate părțile cu priviri rătăcite. Bărbatul, care-i auzise țipetele, alergă, o luă în brațe și o aduse înapoi, de-o așeză pe un scaun.

— Liniștește-te, Mărio. Fii și tu mai tare. Ce ne-am face dacă am cădea zdrobiți!

Dar femeia fu cuprinsă de o furie grozavă, își înclești mânile de umerii bărbatului ei, suflându-i, în obraz, cuvintele aprinse:

— Fetița, dă-mi fetița! Și-l strângea să-l sfâșie:

— Fetita… dă-mi-o! De ce n-ai căutat-o mai bine! De ce n-ai adus mai mulți doctori?

Durerea o făcea să-i aducă învinuiri nedrepte:

— Tu… voi mi-ati omorât-o!… Voi, voi cu totii!…

Și, desfăcându-și brațele, se prăbuși la pământ, cu fruntea de podelele goale, cu părul despletit. Acuma plângea înăbușită, cu sughițuri adânci, care-i frângeau trupul și-i vâra copcile rochiei, cu care rămăsese îmbrăcată de cu seară, în carne.

Bărbatul de-abia o ridică, să o așeze pe pat. Încetul cu încetul, în locul furiei și a deznădejdei, femeia căzu în amorțire: suspinele i se prefăcură într-un scâncet domolit și prelung:

— Fetita, Puica mamei!

Dumitru rămase și el pe marginea patului, cu capul în mâni. Și dânsul iubise pe fetiță; nu așa ca nevasta lui, căci bărbații se iau cu multe și au inima mai tare, dar o iubise. Drăgălășiile ei, drăgălășiile copilitei, care de-abia trecuse pragul celor doi ani, îi însemnase multe clipe. Moartea ei și pe dânsul îl durea. Ca să o scape, cheltuise tot ce pusese deoparte; tot se dusese cu doctorul și pe doctorii. N-avea ce să-și bănuiască; și cu

toate acestea învinuirea nevestei i se înfipse în minte. Cine știe, gândea, poate dacă mai aducea un doctor, Puica scăpa! Gândul acesta îl chinui, până ce îi smulse și lui lacrimi din ochi. Plânsul îl îneca mai tare decât acolo, lângă groapa pe care o vedea cum se astupă cu țărână.

Amândoi rămaseră așa, unul lângă altul, fiecare cufundat în durerea lui, peste care tăcerea cădea grea ca un capac de sicriu.

De la o vreme femeii îi secă lacrimile; mintea nu mai avea putere să alcătuiască un gând, limba i se uscase și-i ardea cerul gurei ca jăratecul. Urechile nu-i mai auzeau nimic dinafară; căsuța se clătină de două ori, la amiază și seara, de huruitul greu al trenului ce trecea la câțiva pași de ogradă spre stația învecinată, și ea nu simțise nimic.

Ziua se strecură înceată, fără ca amândoi să-și deie seama, într-un târziu, bărbatul se sculă și aprinse lampa…

Dumitru se smulse cel dintăi din amorțirea durerii; a doua zi trebuia să se ducă la birou. Măria rămase singură. De-abia pășea, ca după o boală lungă, petrecută luni de zile în pat. Se duse în bucătărie să șteargă vasele, să le așeze pe polițe, din obișnuință, fără nici o cugetare,

așa cum se deprinsese de trei ani de zile de când se măritase. Și cum ștergea un pahar, simți că degetele îi lunecă pe sticlă, și își dete seama că plângea. Atunci veni din nou în odaie; parcă își aminti ceva și deschise lădița de lângă fereastră. Acolo stătea păturită rufăria fetiței. Mama rămase cu privirile țintă în cuprinsul îngust, pe urmă se sculă și căută prin casă; pe fereastră găsi bonețica, după sobă un pieptăraș, supt pat un papucel rupt. Le luă și, într-o pornire de dragoste, începu să le sărute. Apoi le așeză la un loc cu celelalte lucruri. Acolo, lângă lădița aceea își trecea dânsa zilele. Bărbatul, furat de slujbă, de grija zilei de mâne, se întrema repede: uitarea îi vindecă ușor rana care-i sângerase și lui sufletul… Femeii însă începu din cele dintăi zile să-i încărunțească părul, și puterile îi scăzuseră. Nu mai putea munci. Privirile rătăcite căutau mereu ceva ce parcă nu puteau întâlni; gândurile i se îmbulzeau în minte haine, sfâșâindu-i-o cu cruzimea adevărului de neînlăturat.

Într-o zi bărbatul veni mai devreme și, la ușă, auzi un glas — femeia lui vorbea cu cineva. I se păru ciudat, căci nu venea mai nimeni, și mai cu seamă la ceasul acela, pe la ei. Deschise încet

ușa. În odaie era numai nevastă-sa:

— Cu cine vorbeai? o întrebă.

Dânsa tresări, mirată.

— Cu nimeni; nu vorbeam.

— Ba vorbeai, vorbeai singură.

Dumitru căzu pe gânduri, apoi îi zise cu binișorul:

— Ascultă-mă, Mărio, mai du-te și tu pe undeva; du-te la soră-ta, la… cumătru.

Îi păru rău că-i spusese cuvântul acesta, care-i amintea pe Puica, tăcu, dar femeia începu să plângă:

— Ce să fac? Ce să le vorbesc eu!

— Mai te iai și tu cu lumea.

— Lumea mea?…

— Decât să ajungi să vorbești singură…

Bărbatul se sculă și se apropie de fereastră. Era prin iunie; florile se deschiseseră fragede; pe urmele liliacului scuturat, gherghinele se ridicau semețe, pe lângă ferestre. Dumitru urmă:

— Uite, mai vezi și tu de grădină. Straturile cu rozetă s-au uscat.

Femeia părea că nu-l înțelege, veni lângă el, își aruncă ochii în grădină, apoi, deodată, privirile îi fugi în uliță, și se opriră pe băiețelul arhivarului de la judecătorie, care stetea peste

drum. Un zâmbet amar îi desprinse buzele și șopti:

— Uite Puiu. Și mai încet:

— Mirele.

— Mirele cui?

Femeia își cuprinse fața în palme, răspunse printre lacrimi:

— Ce, nu știi!… Mirele Puicei noastre… Așa-i ziceam eu… De la el i-am pus numele și fetiței.

Dumitru tresări. Da. Uitase. Și inima lui parcă se muie din nou. Privi îndelung la băiețelul cu fața rumenă ca cireașa, cum se juca vioi c-un câne mare, care-l hămăia prietenește. Ca să schimbe vorba, atinse umărul nevestei:

— Mărio, mâncăm?…

Femeia se duse; puse masa, împleticindu-se. Cum sta cu fața în farfuria din care gustase numai o lingură de supă, bărbatul o privi; în lumina slabă a înserării care străbătea prin fereastra deschisă, își dădu seama cât de grozav o schimbase supărarea.

I se lungise nasul, umerii obrazului îi ieșiseră în afară și părul bogat, care o prindea atât de bine cu câteva luni mai înainte, părea acum o cunună prea încărcată pentru fața ei lunguiață și uscată. O sfătui:

— Mărio, de ce nu mănânci?… Unde vrei s-ajungi? Și eu am suferit. Și sufăr încă. Dar omul trebuie să fie mai stăpân pe durerea lui.

Femeia mai luă o lingură de supă și înghiți în silă. Supărarea îi răpea și grija gospodăriei. Mâncarea era afumată, friptura arsă. Dumitru, oarecum nemulțumit, tăcea, dar o dată nu se putea opri să nu-i spună:

— Să luăm o slugă, Mărio.

— Cum vrei.

A doua zi tocmiră o femeie. Din ziua aceea Măria lăsă tot în grija slujnicei. Ușurată de grija casei, care oricum o mai ferea să cadă cu totul pradă deznădejdei, stătea acum ziua întreagă adâncită în gânduri, privind lădița cu rufele Puicei. De acolo nu se mișca decât până la fereastră, să urmărească, cu

Îndărătnicie, toate mișcările băiețelului arhivarului de peste drum. II privea cum se joacă, tresărea când îl vedea căzând, și se ridica tulburată, când îl vedea că plânge. Împinsă de dorul ce-i sfredelea pieptul, în cele din urmă se ducea în grădiniță și-l chema la parmaclâc de-i umplea pestelcuța cu bucăți de zahăr. Odată bărbatu-său îi bănui:

— Ascultă, Mărio, nu mai îndopa pe băiatul

arhivarului cu zahăr; m-a întâlnit tată-său și mi s-a plâns că nu mai mănâncă nimic acasă.

Într-o seară băiatul veni la parmaclâc. Măria îi luase mâna și i-o alinta. Copilul, ispitit de mult s-o întrebe ceva, îndrăzni:

— Fetița matale, unde-i?

— S-a dus.

— A murit?

—…Da… da, Puiule.

— Eu o iubeam pe fetița matale.

Măria îi luă capul și-l acoperi de sărutări. Tocmai atunci un glas aspru se auzi din uliță:

— Puiule!

Arhivarul chemă copilul, apoi îl certă, tare, să se audă:

— Nu ți-am spus, să nu mai ieși din ogradă?

Femeia rămase locului, mută. Gândurile îi sfâșiau sufletul. Ce fericit era arhivarul că avea un copil. Și ce suflet rău că i-l lua așa de lângă dânsa, ca și când i-ar fi fost ciudă că băiețelul ținea puțin și la alții. Dar parcă i se făcu lumină în judecată. Îi da dreptate. Dânsa nu era tot așa, nu-i era ciudă când Puica sălta, bucuroasă, pe genunchii lui Dumitru? Nu voia să fie numai a ei? își aduse aminte câte planuri nu croise pentru dânsa, pentru fetița ei! De câte ori, seara,

ținând-o în brațe, nu privea de pe fereastră la băiețelul arhivarului și-l pregătea, în mintea ei, drept mire al Puicii. Adică de ce nu s-ar fi putut! Băiatul avea să fie mai bogat, era mai de neam, dar ce frumoasă crescuse și Puica! Ce pereche, falnică! Se pierdea în visuri și, bătrâna, parcă se trezea pe prag, privindu-și pe Puica la brațul bărbatului ei.

Vuietul trenului o trezi, și intră în casă.

Un dor nepotolit o prinse de fetiță; cum veni Dumitru, îi spuse că a doua zi vroia să se ducă la cimitir. Dar bărbatul îi purta de grijă să nu-i facă rău vederea mormântului; și în afară de aceasta, vedenia fetiței, pe care nevasta mereu i-o aducea în fața ochilor, începuse să-l nemulțumească.

— Lasă. Am eu grijă de toate. Astâmpără-te acasă… Să-i pun mai întâi o cruce la cap, și atuncea vom merge împreună. Nu vezi că de-abia te miști!

Măria tăcu.

Puiul nu mai venea la parmaclâc. Câteva zile îl mai văzu privind uneori spre casa ei; pe urmă o uită.

Când se coborâseră cei dintâi fulgi de omăt peste tulpinele uscate din grădină, capul Măriei

albise cu totul. De la o vreme căzuse într-un fel de toropeală care-i sleise orice scânteiere din viață. Între dânsa și bărbatul ei se întinsese cu încetul pustietatea care desparte viața de moarte. Toată dragostea care i-o purta Dumitru se schimbase în milă, într-o milă turburată câteodată și de nemulțumire. Firea lui nu era plecată deznădejdei. Tare pe sufletul lui, numai două-trei zile simțise golul pe care Măria nu-l mai putea umplea cu nimic în lume. Chiar lui îi părea ciudat că, numai după șase luni, în suflet i se așternuse un văl peste amintirea Puicii. Și, ca să-și ierte aceasta, punea tăria lui în socoteala afacerilor: „Vezi, își zicea, ce mare lucru-i să te poți lua cu ceva, cu slujba, cu oamenii… Pe când nevasta…”

În aceeași vreme simți o bucurie ascunsă când se vedea atât de neînfrânt în lupta cu necazurile vieței.

Omătul se așternea moale; încetul cu încetul viața dimprejurul căsuței se stingea, nu se mai auzea huruitul trăsurilor pe bolovanii uliței, nici pașii trecătorilor, numai câteodată huruitul trenurilor tăia aerul cu un freamăt de mânie.

Măria își așezase un scaun la fereastă și nu uita să iscodească casa arhivarului; dacă, din

întâmplare, zărea pe Puiu la fereastră, se grăbea să spună bărbatului, tocmai când se așezau la masă:

— Azi am văzut pe Puiu.

Într-o zi Dumitru o privi cu ciudă și-i zise răspicat:

— Mai lasă-mă cu Puiu tău; am eu de-ajunse gânduri.

De atunci femeia își înghițea cuvintele, de câte ori, uitând, începea să spuie. Pe urmă se deprinse și nu mai vorbeau nimic: mâncau față în față ca doi străini.

La cimitir nu se mai gândise să se ducă. Lădița era ca și mormântul Puicii. Ea cuprindea toate lucrușoarele ce fuseseră ale ei. Și Măria putea să le pipăie, să le soarbă mirosul cald pe care parcă-l păstraseră în cutele ce se așternuseră odată pe trupușorul fetiței, putea să le acopere de sărutări, să le scalde în lacrimi. Când nu ședea la fereastră, punea un scăunel în fața lădiței, apoi lua rochiile una câte una, le desfăcea, pe urmă le păturea bine și le punea la loc. Într-o zi băgă de seamă, cu mare mirare, că la flaneluța cea vărgată, lipsea un nasture. Căută prin cutii, găsi unul la fel, și, liniștită, ca și cum Puica trebuia să-l îmbrace numaidecât,

se puse să coase nasturele la locul lui. O nouă grijă îi cuprinse atunci sufletul: să dreagă toată rufăria fetitei. O lună de zile se munci, ascunzând lucrul îndată ce auzea în sală pașii bărbatului. Dar odată, într-o amiază, el intră în odaie, fără de veste, și o prinse.

— Ce faci tu acolo? o întrebă.

Femeia îngână câteva vorbe, apoi începu să plângă. Pentru întâiași dată, bărbatul o privi îngrijorat:

— Ești copilă; pentru numele lui dumnezeu, Mărio, vină-ți în fire.

Și urmă, stăpânindu-și furia:

— Mai bine vezi-ți de gospodărie: mâncarea e proastă; în casă colbul stă de două degete pe lucruri… Cât o să jelești, mă rog!… E de nesuferit!

Apoi își aduse aminte; vorbi mai domol:

— Diseară ne ducem în târg. Mergem la un circ… Să mai vezi și tu lumea.

Măria nu răspunse; așeză rochița în ladă și trecu în bucătărie. Seara, la îmbrăcat, bărbatul o necăji un ceas:

— Ai uitat să-ți pui rochiile pe tine… Uite, pune-ți pălăria mai așa, ridică-țipuțin părul… Hmm!

Mâinile Măriei nu izbuteau să prindă un ac, să așeze o șuviță de păr. Parcă pierduse simțul pipăitului.

Dumitru o privi iar cu grijă. Femeia asta gârbovă, stângace, slabă și cu capul alb era nevasta lui vioaie și frumoasă de-acum câteva luni în urmă! O mustră:

— De ce nu spui și soră-tei să mai vină pe la tine! Să mai ai pe cine întreba de una, de alta.

Afară ningea des, omătul se așezase mărișor. Măria de-abia putea merge. Bărbatui o luă de braț să-i ajute.

Când se așezară pe scaun, în circ, dânsa scoase un suspin de ușurare. Lumina o orbea, privea străină, rătăcită, la tot ce i se perinda prin fața ochilor; și pe când bărbatu-său râdea cu poftă de schimele unui caraghios, ea simțea o durere tăioasă în capul pieptului. Deodată, în mijlocul circului, veniră trei comedianți: un bărbat, o femeie și o fetiță. Măria tresări, întinse gâtul. Începu să-i tremure buzele și atinse brațul bărbatului:

— Parcă-i fetita noastră. Parcă-i Puica!

Dumitru se încruntă:

— Da sfârșește odată… De asta te-am adus?

Însă pe Măria o apucă un plâns înăbușitor.

Zadarnic bărbatul ei o strângea de mână:

— Ai înnebunit! Mă faci de râs… N-auzi, ne facem de râs…

Plânsul o zguduia întreagă, apoi izbucni cu sughițuri, și cu suspine adânci. Toată lumea întoarse capul mirată, voind să afle ce-i. Dumitru de-abia o scoase de acolo, mai mult pe sus, ajutat de oameni străini. Luară o trăsură. Pe bărbat parcă-l înnebunise furia. Se blestema c-o luase cu el. Îi venea s-o arunce din trăsură, să scape de ființa care de la o vreme îi cobea viața. Acasă se stăpâni cu mare greutate să n-o bată, în schimb își revărsă toată furia prin vorbe și de astă dată înțelese, lămurit, că iubirea dintre ei doi se sfârșise; parcă nici milă nu mai simțea, și-n loc îi încolți în suflet un sâmbure de ură.

Din seara aceea drumul vieței lor se despărți cu desăvârșire, ca un râu care se desface în două ramuri ce n-au să se mai întâlnească niciodată.

Iarna se trăgănă ușoară, cu zâlele posomorite. Dumitru începu să întârzie prin târg, uneori masa îl aștepta întinsă și el nu mai venea decât noaptea târziu. Măria își petrecea vremea lângă lădița cu rufe, sau la fereastră, cu ochii țintă spre casa arhivarului, dar cu mintea pierdută în trecutul în care gândul ei scurma cum scurmă

găina în țărână să-și găsească hrana.

Luna lui martie aduse cer senin și soare.

Cum sta la fereastă, Măria zări odată pe Puiu, ieșind cu tată-său; acesta îi ducea placa de scris și o carte. Îl dăduse pe Puiu la vreo școală, se vede. Din ziua aceea, îl vedea totdeauna dimineața și seara, plecând și întorcându-se cu arhivarul sau cu sluga. Dar Puiu nu-și mai întorcea privirea spre casa ei — o uitase cu desăvârșire.

Și gândurile femeiei măcinau, în fiecare zi, amintirea atâtor visuri pe care și le făcuse pentru fetița ei și pentru copilul, acesta străin.

Într-o dimineață însă dorul i se trezi amarnic, mai neîndurător ca totdeauna; își luă barizul, își îmbrăcă o polcuță și, fără să spuie slujnicei, ieși din casă. O luă încet spre cimitir. Până să ajungă acolo, o prinse amiaza. Rătăci îndelung în locul îngrădit, semănat cu morminte, întrebă de unul și de altul, și cu mare greu ajunse în fund, spre partea în care era îngropată Puica. Bărbatul făgăduise să-i puie o cruce, dar paznicul o încredința că pe acolo, unde căuta ea, de mult nu se așezase nici o scândură măcar. Mormintele erau presărate de-a valma, amestecate, înfrățite supt aceeași velință de

țarină primitoare. Zadarnic cercetă, căută, nu-și mai aducea aminte locul. Atunci se așeză jos, pe o piatră, și își rătăci privirile peste întreg cuprinsul acela, deasupra căruia vișinii își dezvăleau cele dintăi flori ca niște zâmbete ale luminii. Și o fură gândurile… Unde să-i fie fetița? Unde dormea, sărăcuța, somnul ei senin? Lângă cine se dusese de la sânul ei? Supt care vișin sufletul ei o chema, poate? La căpătâiul căruia mormânt putea să-și verse lacrimile? Și buzele ei tremurară în șoaptă: „Fetița, fetița mamei!… Puico!” Și o zi întreagă rămase acolo, amintindu-și de toate: cum o născuse, cum o botezase, cum prinsese fetița să gângure, cum spusese cel dintăi cuvânt „mamă”, cum odată căzuse, și se lovise la bărbie… Ce se făcuse bărbia ei, mică, rotunjită și rumenă ca mărul! Dar ochișorii albaștri, cari-i zâmbeau și-n boală! Măria rămase acolo ziua întreagă și nu simți nimic, nu auzi nimic, nu văzu nimic. Și doar lângă dânsa se făcuse o îngropare și preoții cântaseră rugăciunile lor de odihnire a sufletului celui mort. O apucă noaptea; paznicul veni și-o scoase pe poartă afară. Târziu de tot păși peste șinele drumului de fier, și în urma ei, ca o fulgerare în trecerea lui, se șterse îndată

trenul; Măria nu simți însă bătându-i inima de primejdia ce-o pândise. Când ajunse acasă, slujnica își făcu cruce:

— Doamne! Conită, ce frică am tras… Noroc că n-a venit conașul…

În noaptea aceea Măria dormi adânc, ca și atunci după înmormântarea Puicii, un somn de moarte, din care a doua zi se smulse cu durere.

De când știa că Puica era pierdută, acolo, în cimitirul în care stătuse o zi întreagă, ca și cum ar fi așteptat-o, dorul de dânsa o înfășură și mai puternic. Căuta cu ochii în toate părțile, în fiecare colț; pe fiecare lucru din odaie aburea parcă amintirea fetitei.

Aducerea-aminte o îmbiba ca o mireasmă, care o îmbăta, care o făcea să sufere, pe care o simțea pretutindeni și peste tot în suflet, dar căreia nu-i putea da o întrupare. Umplea bonețica, pieptarul în cuprinderea degetelor, dar nici chipul, nici trupușorul nu puteau prinde ființă. Cârpele cădeau moi, și femeia le păturea mereu la loc, în lădița lor.

Venise mai cu zilele lui dulci, cu mirosul florilor de liliac, ce îmbălsăma toată mahalaua.

Era tocmai luna în care Puica murise. Trecuse numai un an, și în căsuța joasă toate se

schimbaseră. De la o vreme bărbatul nu venea nopți de-a rândul, sau dacă se întorcea, seara, venea amețit, gata de ceartă. Femeia îl lăsa în pace să spuie ce vrea. Chiar în ziua în care cu un an înainte plânseseră amândoi, dânsul sosise înfuriat. Nu găsi slujnica acasă și, când ea se întoarse, începu să țipe:

— Unde ai fost?

— A călcat trenul pe un om, ici, și m-am dus să văd.

— Acolo ti-i treaba?

Și zărind pe nevastă-sa răcni:

— Mai bine te călca pe tine… Că tot nu ești în stare să duci gospodăria!

Când Măria auzi pe la miezul nopței mersul cutremurat al trenului, îi veniră în minte cuvintele bărbatului: „Mai bine te călca pe tine…” Și parcă nu le găsea răutăcioase. Se gândea că, la dreptul, nu mai avea de ce să ție umbră pământului, degeaba..

Intr-o zi, Măria stătea într-un colț, și urmărea cu privirile duse, ca totdeauna, cum se necăjea slujnica să scoată covorul din păretele de lângă patul ei, căci se încuibase colbul într-însul și Dumitru poruncise să rămână zidul gol.

Slujnica îl desprinsese din ținte, și pe urmă

ieșise cu el din odaie. Atunci, deodată, Măria își pironi ochii într-un loc pe părete, apoi se repezi, privi o clipă, și căzu mototol, la pământ. Slujnica alergă, o ridică de jos, o stropi cu apă, și de-abia o aduse în fire, căutând să afle pricina:

— Ce ai, conită, ce simți?

Stăpână-sa parcă nu-și aducea aminte dintr-un întâi, dar peste câteva clipe se sculă repede, se apropie de zid, și arătă, plângând în hohote:

— Uite mânuța, mânuța Puicii.

Pe zidul alb urmele palmei fetiții rămăseseră acolo, cu degetele răschirate, mititele, cum le lipise dânsa odată, după ce vârâse mâna în dulceață.

Măria încremeni cu ochii atârnati de semnul mic, de semnul viu, care mai mult decât toate întrupa copila dinaintea ochilor ei. Apoi mintea i se prinse cu deznădejde de amintirea aceea. De dimineața până seara rămase acolo nemișcată, cu ochii țintă; gândurile i se înlănțuiră; încetul cu încetul își aduse aminte de-a fir-a-părul întreaga întâmplare:

…într-o dimineață, ea robotea prin casă și Puica luase chiseaua. În picioare pe pat, mânca, luând dulcețile cu toată mânuța, și, când Măria

întoarse capul și-o văzu, fetița fugi râzând spre părete, se împiedică și se sprijini cu mâna de zid. Parcă-i auzea glasul dulce ca un clinchet de clopoțel, parcă-i vedea zâmbetul ochilor albaștri, luminoși și șireți… Și totuși… da… totuși, în fața zâmbetului aceluia dânsa nu se înduplecase; îi luase chiseaua și-i dădu de două ori peste mâna vinovată… Puicuța își strânsese gurița pungă, se uita nepriceputǎ, neînțelegând de ce o bătea și prinse să suspine… O căință sfâșietoare o cuprinse, amintindu-și aceasta:

— Of, doamne! răcni înăbușită, am bătut-o… De ce am bătut-o?!

Și gândurile nu o slăbiră. Își amintea că Puica spărsese castronul de supă și nu-i făcuse nimic, stricase patru farfurii deodată, și câte-câte; și ea râsese: „Sănătate să fie”, zicea; și pentru asta, tocmai pentru nimicul care mai târziu, acuma, avea să-i învie întreg trecutul, să i-o aducă așa cum era, în fața ochilor, pentru asta o bătuse!

O deznădejde amară, grozavă, îi cuprinse sufletul. Printr-o legătură mincinoasă a împrejurărilor, în mintea bolnavă a

Măriei se urzi gândul că de atunci, de când o bătuse peste mână pe Puica, de atunci dânsa căzuse bolnavă. Și, repede, gândul acesta prinse

stăpânire peste întreaga ei ființă. Câteva zile umblă nebună dintr-o odaie într-alta, prin curte. Într-o seară slujnica o găsi adormită în grădiniță. Tocmai în noaptea aceea Dumitru, care nu se abătuse pe acasă din ziua când slujnica scosese covorul, veni târziu, și, când intră în odaie văzu la lumina candelei pe Măria cum sta ridicată în pat, și se uită țintă la perete. Întâi o privi, apoi aprinse lampa și se apropie, se uită bine, și-n fața semnului aceluia despre a căruia împrejurare își aminti și el îndată, rămase o clipă mut, nedumerit. Amintirea aceea îi tăie furia. Se dezbrăcă și se trânti în pat. Dar degeaba se chinui să adoarmă; ținea ochii închiși; simțea că femeia veghează. De-abia ațipi. A doua zi la prânz, porunci slujnicii să văruiască păretele. Dar când veni slujnica, în trupul slab al Măriei se trezi o putere supraomenească, se repezi răcnind și îmbrânci sluga de lângă zid. Bărbatul o privi mirat și plecă bombănind. Noaptea, când se întoarse acasă, găsi pe nevastă tot așa, păzind cu privirea urma degetelor de pe zid. Lui Dumitru i se păru că odaia e o ruină, peste care nevastă-sa veghea ca o cucuvea. Lucrul acesta nu-l mai putea suferi. Îi era parcă frică să se uite spre părete. Se

culcă, dar somnul nu-i putea atinge genele. Atunci se ridică, și răcni, scos din minți:

— Culcă-te, culcă-te, zăludo!… Culcă-te… Nu mai cobi!

Nevasta nu răspunse nimic; se lăsă liniștită cu capul în pernă. Măria adormi îndată. Și repede căzu prada visurilor. În locul în care mânuța sta tipărită, părea că se întregește un dulăpior de argint. Un copilaș cu aripi, așa cum auzise ea că-s îngerii, îi aduse o cheie și-i zise: „Deschide, mamă!” Și ea vârî cheia în broască și deschise. Și atunci dintre ușile dulăpiorului de argint, căptușit cu aur, răsări Puica zâmbind; parcă deși era tot așa de mică, îi vorbea ca un om mare: „Mamă dragă, de ce-ai îmbătrânit, gândindu-te la mine; că uite eu ce fericită sunt”. Dar visul se șterse îndată, iar pe obrazul Măriei se scoborâră două lacrimi de fericire.

În patul de alături Dumitru se zvârcolea în spasmuri. Din mânuța cea mică parcă crescuse dintr-o dată o mână neagră, cu degetele ca niște gheare; și degetele țineau încleștate de picioare o cucuvea ce-l pironea cu ochii. Apoi cucuveaua întinse aripile și, înfundându-și capul în pene, își luă zborul și în zborul ei îi presără deasupra feței fulgi ce miroseau a țărână. Iar mâna parcă

avea glas și striga: „Tâlharule, de ce mi-ai furat paserea?” Și furioasă, cu ghearele zgârcite, se întinse să-l cuprindă de gât. Dumitru se sculă, gâfâind, muiat de sudoare. Își frecă fața cu mâinele, se dezmetici, apoi, dându-și seama că visase numai, se repezi și zgâlțâi pe Măria de umeri:

— Vrei să mă ucizi, nebuno!… Ha… Ha… Vrei să mor și eu? și, ca biciuit, sări din pat, se îmbrăcă grăbit, își luă pălăria și ieși răcnind:

— Rămâi de cobește singură… Mori tu… cucuvaie!

Din noaptea aceea nu-l mai văzuse. Puțin după aceea o părăsi și slujnica. Numai sora ei îi trimitea zilnic de mâncare și, câteodată, venea s-o vadă. Căsuța rămăsese cufundată într-o tăcere apăsătoare. În odaie, lădița stătea uitată. Nici de Puiu nu-și mai aducea aminte. Măria se pironea locului ceasuri întregi și privea la mânușița Puicii. Nimic alta nu mai putea prinde loc în sufletul ei. Ochii ei urmăreau linia palmei, apoi a fiecăruia degețel; câteodată se apropia și se uita bine-bine. În unele locuri, până și încrețiturile ușoare ale încheieturilor rămăseseră. Și mama își lipea buzele de zidul rece, ca și când supt pata aceea ar fi cutreierat

sângele care putea răspunde cu căldura lui, la sărutările nebune ce se aș temeau deasupra.

Zilele se strecurau, cădeau una după alta, ca picăturile de ploaie dintr-o streșină. Viața curgea domoală; de la moartea Puicii, Măria de-abia acum se simțea mai împăcată, singură cu amintirile ei. Serile, iarna, când focul pâlpâia în sobă, stătea ghemuită și, cu privirile în gol, urmărea întâmplările vieței ei, care toată se cuprindea în cei doi ani cât trăise Puica. Lucruri de nimic, împrejurări fără de nicio însemnătate se întrupau în mintea ei supt o lumină nouă, cu un înțeles deosebit, care mângâiau oarecum durerea…

Multe primăveri trecură, hoinare, se trăgănară multe ierni; mahalaua în care era căsuța Măriei își schimbase cu încetul fața. Se zidiră case noi, în dreapta, în stânga; și, într-o bună zi, care nu-i fu mirarea când pe locul casei mici a arhivarului începu să se zidească alta, mare, cu două rânduri. Când o dărâmase pe cealaltă, când se ridicase zidul roș de cărămidă nouă până la înălțimea omului?

Măria nu-și putea da seama. De la fereastra ei se uita mirată, ca și când atuncea se trezise întâi pe locurile acelea.

Căsuța ei începuse să se dărâme. Șindrila se marinase în multe părți de ploi și-n grădina din față brusturii se întinseseră ca într-un pustiu necălcat de nimeni. Toate luaseră altă înfățișare; spre gara vecină trenurile lunecau acum dese, în vâjâiri grozave, care răscoleau liniștea ca niște furtuni.

Într-o spre seară, sora Măriei veni s-o vadă și-o găsi îngenuncheată, rugându-se. Măria mutase icoanele pe părețele dinspre apus unde rămăsese urma Puicii. Acolo aprindea în fiecare seară candela și se ruga ceasuri întregi. Sora ei nu-i spuse nimica. Știa că nici o putere omenească nu poate abate din drumul ei boala sufletului Măriei.

Mai-nainte să plece, cum stătea la fereastră, sora ei, Ileana, îi zise:

— Ce casă frumoasă își face arhivarul…

Maria se apropie și dânsa; Ileana adaogă:

— Ia uită-te cum privighează fecioru-său, Puiu, lucrările.

Măria tresări să se uite. În curtea plină de cărămizi și grămezi de nisip, un băietan smolit, cu mustața mijindă, se plimba cu mâinile în buzunar.

Măria întrebă cu glasul înăbușit:

— Puiu?

— Da, Puiu.

Atunci Măria îl urmări cu ochii, ca altădată când era mic; îl uitase cu totul; chiar dacă-l văzuse, privise la dânsul ca la un străin. Și acum parcă în sufletul ei se aprinsese din nou dorul să știe, să-l cunoască, să-l vadă bine pe Puiu, pe mirele. Dar tânărul se primbla nepăsător, cine știe încotro îi fugeau gândurile. Până noaptea târziu Măria rămase să se uite, muncită de amintiri.

Din ziua aceea, când nu stătea în fața peretelui, rămânea iar în fereastă, cu ochii șterși, rătăciți. Oamenii cari treceau prin fata căsuței se uitau mirați, ca la o arătare, mai cu seamă că unii nici nu o cunoșteau. Intr-o zi chiar Puiu o privi lung; în mintea lui poate rămăsese icoana ștearsă a femeii ce-l ținuse în brațe pe când era copil. Treburile îl chemară repede, și, de atunci, Măria nu-l mai văzu iarăși o bucată de vreme.

Odată ușa bucătăriei se deschise sfios, împinsă ca de mâna unui străin. Măria se uită, și văzu o femeie bătrână pe care nu o cunoștea. Femeia făcu vreo câțiva pași, și rămase ca înmărmurită, apoi șopti:

— Sărut mâna, cuconiță!

La sunetul glasului ei, Măria parcă își aminti ceva; apoi, deodată, îi se făcu lumină și o scânteie de bucurie îi trecu prin ochi:

— Catinco!

Slujnica trecuse din întâmplare pe acolo și venise s-o vadă.

După vorbe fără șir, despre întâmplări de care Măria nu-și dădea seama, femeia adaogă:

— Ei, să fie vreo cincisprezece ani de când m-am dus de la mata… Da știi că și pe conașul l-am văzut, acum un an, în postul Sân-Petrului. E bine, e voinic. Da, l-am văzut în postul Sân-Petrului, cu fetița dumnealui.

Măria deschise ochii mari și prinse să tremure.

— Care… fetiță?

Femeia își dete seama că făcuse rău să-i vorbească de asta, îngână:

— Păi… da… are o fetiță… o copilă… știi mata…. trăiește de mult cu o femeie, mai așa, de mâna a doua.

Când rămase singură, Măria căzu zdrobită de cele ce auzise. Căci în mintea ei învălmășită, unele amintiri, unele fapte, se dezveleau cu o limpeziciune uimitoare. Își aminti cum o

blestemase Dumitru în ziua aceea: să o calce trenul; i se perindară toate împrejurările: viața ei cu omul care acum era pentru dînsa un străin, și care totuși putea să-i însângereze inima fiindcă, legat de o altă femeie, adusese pe lume o ființă care furase locul Puicii. Dumnezeu îi dăduse bărbatului mângâierea pe care ei i-o răpise. Din fetița ei nu rămăsese decât o urmă, a mânușiței mici, pe când mâna celeilalte, a fetei lui Dumitru, avea să poarte odată pe deget inelul cununiei. Atunci în toată ființa Măriei se petrecu o schimbare adâncă; durerea îi fu atât de mare, încât îi împietri sufletul. Și pe urmă căzu peste inima ei ca o împăcare.

Sora ei îi mai aduse o veste:

— Duminica asta e nunta Puiului… Ia o fată bogată… Are noroc arhivarul!…

Un zâmbet amar flutură pe buzele Măriei, dar ca un om cu minte, fără ură, șopti:

— Să-i deie Dumnezeu noroc.

În seara aceea chiar, zări pe băiat pierind din casele cele noi cu o femeie la braț. De acolo, de unde sta, priveliștea aceasta îi aduse aminte o icoană a visurilor ei apuse, când, tot așa, într-o seară i se păru că vede pe fetița ei la braț cu Puiu. Doar ochii i se înrourară, și buzele șoptiră,

pentru a mia și a mia oară: „Fetița mamei”.

Asta era într-o joi. Cele două zile trecură repede. Duminică dimineața, în ograda arhivarului, forfoteau toți, în toate părțile. Spre seară trăsurile începură să intre și să iasă. Apoi veni și o cupea. De la fereastra ei, Măria văzu mirii scoborându-se să se ducă la biserică. Puiu zâmbea. Măria vru să privească mai bine la mireasă, dar nu putu prinde decât albul rochiei, lăcrămile o înecară, și plânse mult, potolit, plânse toată nefericirea, toată deznădejdea ei. Apoi își șterse ochii și privi prin casă. Niciodată nu i se păruse că-i atât de singură. Ochii i se opriră pe lădiță. De când nu o deschisese! Se duse, așează scăunașul și ridică încet capacul. Rochițele se îngălbeniseră, erau mucigăite; le luă, una câte una, dar, când ajunse la jumătatea lăzii, se opri înfiorată. Nu se mai cunoștea nimic; șoarecii mâncaseră tot, lăsând numai ca un pumn de făină. Mâna Măriei scăpă jos rochițele ce le ținea; și rămase mult așa, uitându-se la lădița în care nu se găsea mai mult decât dincolo, în groapa pierdută a cimitirului depărtat… Se înserase de tot; Măria se sculă liniștită. Aprinse o lumânare și se duse la părete, luminând urma mânușiței Puicii. Privi

bine-bine, și abia acum își dete seama că pata se ștersese aproape cu totul supt gălbeneala pe care vremea o așternuse peste zidul întreg. Se dusese și dânsa, o părăsise cum o părăsiseră toți și toate. Atunci Măria își rătăci privirile de jur împrejurul odăiei; toate îi păreau străine, nimic nu o mai lega de odăița în care suferise atâta. Ce mai căuta oare pe lume? Și un dor grozav de liniște, de liniște adâncă o cuprinse, și-o nădejde, că, poate, așa va mai vedea pe Puica. În aceeași clipă căsuța se cutremură; trecea un tren. Și repede, ca și cum cineva i-ar fi șoptit la ureche, cuvintele lui Dumitru îi veniră în minte: „Mai bine te călca trenul pe tine”. Cu o hotărâre, pe care nu o mai încercase, socoti câtă vreme mai are până la trecerea trenului al doilea, care se strecura obișnuit puțin după cel dintăi. Se duse, luă un scaun, aprinse candela deasupra icoanelor ce vegheau păretele care păstrase atâta vreme întipărită mânușița Puicii, se scoborî, își lipi buzele de locul care-i înăsprise buzele și, cu mâinile supt pestelcă, încovoiată, ieși, ca și cum s-ar îi dus la o vecină. Când era în portiță, trăsurile veneau de la biserică. Măria nici nu întoarse capul, parcă n-ar îi știut nimic. Și, deodată, țăcănitul asurzitor al

trenului se auzi. Vuietul crescu groaznic, ca o prăbușire de fiare, apoi scurt, suflând din greu, se opri din goană, mai înainte de stație. Călătorii se scoborâră speriați și glasuri îngrijate întrebară. Cineva strigă: „A călcat un om”, altul lămuri: „O femeie”, și mașina răsuflă din nou, șirul vagoanelor se dezmorți și trenul își luă iar avântul.

Mai în aceeași clipă, din casa luminată, răsunau cele dintăi trăgăneli de arcușuri și, odată cu valurile cântecului, intrară pe fereastra deschisă a căsuței din față umbrele înlănțuite, piept la piept, ale mirilor, cari începeau jocul; și cele două umbre se perindau pe pereții înguști, luminați de candelă, ca niște vedenii dintr-o lume ce nu putea lua ființă.